

Выходить два раза:
на мѣсяцъ, каждого
1-ого и 15-ого, въ
объемъ 2—2½ ар-
куша.

Редакція „Зорѣ“ въ
каменици подъ ч. 8.
улица Академи-
ческа.

ЗОРЯ

ПИСЬМО ЛИТЕРАТУРНО-НАУКОВЕ ДЛЯ РУСКИХЪ РОДИНЪ.

Зъ житя на селахъ.

(ФОТОГРАФІЧ.)

Приятель мій Иванъ Хуторный — бнъ таки и зъ рднѣ менѣ приходить ся, хочь и далекои, — набувъ собѣ позаторбкъ хутбръ тай зазывас мене до себе въ гостину. „Приѣзи, тай приѣзи! Хуторъ мбй, — пише бнъ до мене, — стойть, щобъ ты побачивъ. Не хуторъ, а просто рай: и садокъ, и млынокъ и ставокъ, и гай и степъ, и горы и долины... А до того нѣ пана, нѣ пѣшака, нѣ посмѣтника“. (Посмѣтники — се поліціянти; офиціальна назва ихъ „урядники“, а народъ продражнивъ ихъ „посмѣтниками“). „Нѣкого, нѣкого нема, кромъ мене, та самого чистого народу, все козаки!... навѣтъ нѣ жида, нѣ шинку нема“.

У лѣтку сего року выпало такъ, що и въ мене дѣла нѣякої: порадивъ ся спершу зъ жѣнкою, далъ зъ Опанасомъ.

— Якъ ты, Опанасе! чи ъхать, чи нѣ?

— А вже-жъ ъхать; чого тутъ смалить ся. Роботы нѣякои; а що треба — хиба я самъ не доглежу? ъдьте, провѣтритеся, та ще й дѣтей малыхъ возьмѣтъ зъ собою...

Послухавъ, поѣхавъ...

Приѣхали, вже темно було; люде повечеряли. Двѣ донъки мои такъ потомились за день въ дорозѣ, що швидче въ перину, и ѡсти нѣчого не скотѣли. На другій день мы собѣ зъ Иваномъ ще протягаемъ ся, а дѣтвора вже скрѣзъ обѣгала: и въ саду, и въ городѣ, и въ пастѣвнику, и била ставка, та все до дядини (Иванової сестры):

— Що отсе таке, дядиночко? а се що?

— Се гарбузы.

— А се що?

— Се кавуны ростуть.

— Якъ кавуны? отѣ великий, смашні да солодкі? чомъ же они такій малесенкій у васъ?

— Ще не выросли.

— А се що? а се що?

Набѣгались, ажъ попрѣли, да тодѣ въ хату до насъ: одна тягне окрываю зъ Ивана, друга зъ мене.

— Тату! дядьку! годѣ спавъ! вставайте! мы вже зъ тетею усюды були, все бачили, а вы все рутитесь... Тета казала пообливать васъ холодною водою,—да зъ симъ словомъ справдѣ за птуунецъ зъ водою. Мусѣли мы по-вставати.

— Десь у васъ нѣ встыду, нѣ сорому нема! люде отъ-отъ обѣдатимуть, а они ще й очей не попроти-ралі! отъ засонѣ!—шуткує сестра Настя, усажуючи насъ за снѣданокъ.

Пренумерата вы-
носить: на цѣлый
рокъ 5 зр., на пѣвъ
року 2 зр. 50 кр., на
чверть р. 1 зр. 25 кр.

Пренумерату нале-
жить присылати до
администрації „Зорѣ“
(улица Академична
ч. 8.)

Поснѣдали, выйшли на руандукъ, сѣли, смоклемо люльки.

— Пече? процѣдивъ до мене Иванъ.

— Допѣкас таки! давись, чи не на дошъ оно такъ жарить.

— Може!... барометръ посунувъ ся на „дошъ“... а оно бѣ дошъ й не треба.

— Якъ не треба! — вмѣшуетъ ся Настя, — фасоля, пожовквала.

— Що фасоля! фасолѣ твои лысий не вѣзьме, а сѣно вѣ покосахъ... нехай бы давъ догребти, да вѣ ко-
пицѣ зложить, тодѣ хочь и спорине трохи, дакъ байду-
же... Сегоднѣ гребуть?

— Гребуть...

— Толочане, чи за спашѣ?

— За спашѣ...

— А ты-жъ ихъ почастувала, Насте?

— И щебѣ бакъ нѣ! думашь, безъ тебе дакъ нѣ-
хто й не знає вже, якъ зъ людьми треба поводити ся.
По двѣ чарки вже пѣднесла: вѣ обѣдъ по трейтѣй, на
полудень по четвертѣй, да за вечерею по двѣ, — отъ
и буде.

— Буде! буде... А догребуть сегоднѣ?

— Наврядъ...

— То се ты, Иване, за спашь берешъ? пытаю я.

— А ты-жъ якъ думавъ? дарувати!? Нѣ зъ роду не можна. Колись и я гадавъ, що за спашъ не слѣдъ братъ, а треба по сусѣдски дарувати, а якъ приѣхавъ торбкъ отсюды, да якъ сївъ господарювати, — поба-
чивъ, що сего не можна; се дурниця. Почалось зъ того:
займуть було телицю въ житѣ, або лошицю въ бвѣ —
приїде хозяинъ; я его гарненкъ висловѣдаю, що у него
такій недглядъ, поганьлю его, попрошо у друге не пус-
кати скотину въ чужій хлѣбъ, и бддамъ... Що-жъ ты
думашь вишло зъ сего? Якъ почали — сегоднѣ двѣ
телицѣ въ гречцѣ, завтра четыри въ просѣ, по завтруму
десятеро въ сочевицї... Погано; а соромно якось брати
за спашь, не по сусѣдски, думаю, буде... да таки и вы-
пасы у моихъ сусѣдівъ не велими великій, хоча й не
малій. Що-жъ его дѣятія? Отъ я зазвавъ самого старѣ-
шаго зъ громады дѣда, усадивъ его, почастувавъ, и дад-
вай его благати: и се єму и те, и пяте и десяте: васъ,
кажу ему, дѣду, послухаютъ, — вговорѣть ихъ, щобъ
не пускали товару въ чужій хлѣбъ. — А бнъ менѣ на
се: „даремна рѣчъ, пане! шкода й починати, не послу-
хаютъ. Самі вы, пане, выновати!.. Я ажъ на мѣсцѣ не
всідѣвъ: „Яка така моя вина?“ пытаю.

— Така вина, що свого добра не вмѣсте берегти!...
Де таки се видано, щобъ за спашь нѣчого не брати?!
Сего вѣ насъ зъ роду, зъ вѣку не було!.. Мы-жъ отъ —
громадяне, свои люде, — а попадешь въ спашѣ, — вы-

купись... Инакше не можна! чуже треба шанувати... Оно й без спашу не можна: разъ-на-разъ не встере-жешься; инколи й радъ бы догледѣти, да не зуздишь, коли оно й смыкне... А все-жъ — чи умысне чи неумы-сне нашкодивъ, а прощать не можна! нѣ во вѣку не можна... Вы думали, якъ лучше, по божому, а оно вый-шло не такъ: люде заразъ запримѣтили, что вы, не во гнѣвѣ вашъ сказать, хозяинъ такій собѣ... слабенький, не вмѣсте своего берегти... Отъ они уши й розвѣсили... Самї, пане, виноватй...

— Дакъ выходить — что треба брати за спашь?

— А то-жъ якъ? звѣстно, треба, только по божому, по людски, не грабуючи, не позываючи... особливо — не судачись... цуръ имъ, тымъ судамъ! У судѣ часъ только завишишь, а такъ по сусѣдски: нашкодивъ — плати!

— Я якъ хто не схоче платити, что тодѣ?

— Сего не може быти; у насть сего зъ роду, зъ вѣку не было! Чоловѣкъ свою вину знає: нашкодивъ — нема ѹо казати, ублаготвори! Се вже и Богъ велѣвъ... не за насть се стало, не за насть и перестане... Буває, ѹо нѣчимъ заплатить, ну — тодѣ — бробни... Только по божому, по людски, ѹобъ не сутяжно було, не чрезъ верхъ, а такъ, ѹобъ припадало и до шкоды и до вины... Абы ступила скотина въ хлѣбъ, абы смыкнула яку жменю — день дробботку або коповикъ (50 коп.) — се по божому. А по той чортовой таксѣ, та ще по суду... ѹобъ его нѣхто добрый не дѣждавъ судитись да вози-тись зъ отыми судами!...

Послухавъ я дѣда и заразъ зъ весни й оповѣстивъ, ѹо не прощатиму спашївъ. Заразъ въ десятеро помен-шало... а попаду въ спашї, заразъ — одроби.

— Що-жъ люде? не лаютъ тебе?

— Де тобѣ! дякують! и великихъ спашївъ нема... Оно, коли хочь правду сказать, зъ отсихъ одроботкѣвъ задля мене только й користи, ѹо спашївъ мене; а ѹо до роботы, дакъ нанять — мене стане: не почастувати не можна; а начнешь частувати, дакъ и вычастувашъ горѣлки больше, нѣжъ заплативъ бы за день. Ну, правда и те, ѹо за грошѣ нѣ зъ роду такъ чисто и такъ жаво не робитимуть. Ось ходѣмъ лишенъ подивитись.

— Ходѣмъ.

Идемо поузъ тютюновї плантації.

— Тривай! каже Иванъ: завернѣмъ на тютюнъ, я тобѣ покажу: отъ тютюнъ, дакъ тютюнъ; ты чи й ба-чивъ коли такого! У чоловѣка росту, а листъ — широ-ченный, хочь столъ застилай; да тонесенъкъ такій, — настоящій турецкій. Насѧня зъ Болгарщины добувъ... Степанъ Нѣсъ — лѣкарь, може знаєшъ его?...

— Добре знаю.

— Дакъ отъ бнѣ, бачь, забравъ ся лѣкарювати у Болгарбѣ, — дома, бачь, тѣсно... ну и переславъ менѣ настѧня! Та вже й настѧне!... Спасибогъ ему! Гляну на тютюнъ, ажь духъ радѣ! Дивись, дивись! якій! ажь гude! а листе, листе! отъ только не розберу, че се Пер-січанъ, чи Пахунецъ... Ты тямішъ ѹо въ тю-тонѣ?

— Коли палю цигарку або люльку, дакъ тямлю, а такъ — байдуже...

— Ну, дакъ тебѣ нѣчого й показувати, все одно, ѹо елѣпому малюнки!... Зъ сімъ словомъ м旤 Иванъ присѣвъ и нагнувъ ся до куща тютюну: Ба, ба, ба! отсе такъ! Що-жъ отсе таке? дивись, дивись бо сюды... глянь! отсе такъ!... бачишь?

Я глянувъ: на кущѣ тютюну лазила велика сила

якихсь зеленоватыхъ, підъ барву тютюну, малесень-кихъ казявочекъ.

— Що оно таке? допытувавъ ся у мене Иванъ. — Ой, ой! онъ и на другому, и на третому! такъ и об-сыпали! А онъ, онъ! Иванъ перебѣгавъ бдь куща до куща: — онъ поточили листе, наче решето, и онъ цѣлу стальку поподѣдали. Отсе такъ! — Тро-хи-ме! Тро-хи-ме! гукнувъ Иванъ несподѣвано для мене и зъ та-кою силою, ѹо я ажь здригнувъ.

— Кого ты гукашь?

— Нѣкого, якъ тютюнника... Трохиме!... Тро-о-о-хи-и-ме!! Не чутно й не видно. Певно въ клунѣ кру-тить ся, десь въ засторонку.

Мои дѣти, почувши дядькѣвъ крикъ, побѣгли зъ двору и бѣгли до насть.

— Вернѣть ся дѣти, вернѣть ся голубятка въ дврѣ, тамъ знайдѣть чи самѣ, чи хто вамъ знайде дѣда Тро-хима: нехай однимъ духомъ сюды йде!

Дѣти побѣгли; Иванъ ходивъ рядками тютюну: только й чутно було, ѹо: отсе такъ! отсе такъ! ось и тутъ, и тутъ! отсе такій догладъ! пропавъ! увесь пропавъ! — Показавъ ся и Трохимъ: справѣ заспаний.

— Обходивъ ты сегодня тютюнъ? пытає Иванъ.

— А якъ же, обходивъ.

— И не брешешь?

— Отъ святый хрестъ!

— И нѣчого не примѣтивъ?

— Що-жъ тамъ примѣчати? тютюнъ, якъ тютюнъ.

— А се ѹо? дивись, дивись! бачишь? Иванъ го-ряче тыкавъ пальцемъ вказуючи на гнѣзда казявокъ. — Бачишь? ѹо оно? — Трохимъ придинувъ сл.

— Що-жъ, нѣчого.. казявки...

— Якъ нѣчого? — ажь скрикнувъ Иванъ: — хиба не бачишь, якои шкоды накоили! И зъ бдѣль они взя-лисъ?

— Звѣстно, одъ Бога... всяка тварь одъ Бога... а шкода ѿ... шкода, ѹо й казати, велика... И коли оно, кляте, успѣло столько нашкодить? У ранцѣ обходивъ, нѣчого не було...

— Да ну бо дѣду! перебивъ его Иванъ, хочь не бреши: дивись — инде листе посохло вже, — хиба се можна такъ швидко! Лучче кажи: ѹо робить?

Дѣдъ засоромивъ ся и понуро дивлючись одповѣвъ:

— Нѣчого не робить...

— Нехай, по твоему, увесь тютюнъ поподѣдае.

— Усего не поподѣдае... А коли ѹо, дакъ кли-кнѣть попа..

— А попъ ѹо поможе?

— Вычитає, помолитъ ся...

— Ты-жъ кажешь: ся казявка бдь Бога?

— А вже не бдь чорта...

— Дакъ коли бдь Бога, дакъ и попъ нѣчого не вдѣє.

— Не попа, дакъ ворожбита позовѣть, нехай заго-ворить!

Иванъ ажь пиренувъ зо смѣху.

— Отъ вы смѣєтись, сказавъ образливо дѣдъ, — а позаторбѣ у Шаповалы отакъ само було: напала казявка на тютюнъ, привезли ворожбита, бнѣ положивъ у питунчикъ жару, посыпавъ чогось на жаръ, обкуривъ по рядкамъ, заговоривъ, немовъ рукою зняло: уся казявка передохла.

Иванъ переставъ смѣяти ся и зъ цѣкавости спы-тавъ у дѣда, чимъ куривъ ворожбить?

— Проте не знаю, не пытавъ, та хочь бы й спытавъ,

Original from

UNIVERSITY OF ILLINOIS AT
URBANA-CHAMPAIGN

дакъ хиба бнъ скаже? одповѣвъ дѣль. Та те куряво — пуста рѣчь, то бнъ такъ, абы очи бдвости; уся сила въ заговорѣ.

— Де той ворожбить живе? спытавъ Иванъ. Дѣль одповѣвъ. Иванъ глянувъ на мене: нѣбы пытаючи, шо я гадаю? Я вемѣхнувъ ся. — Отъ коли бъ мы зъ тобою знали зоологію, да ентомологію, дакъ бы й не посылали за ворожками, — промовивъ бнъ до мене. А то, бачь, вчили ся праву, а довелось господарство пра вить... и не тямимо нѣчого... казявка бдь Бога.. попа на неѣ треба, або ворожку... Иванъ докбрливо хитавъ головою...

— Може-бѣ лѣпше було, паничу, не займатъ казявки, сказавъ дѣль. Теперь она наѣлась, сидѣть собѣ въ одному мѣсцѣ: а то якъ розворушимо єѣ да розлѣзеть ся по всѣй плантаціѣ, — бѣльшои шкоды коли бѣ не добутъ...

— Да ты-жъ самъ радашь до ворожки.

— Я не ражу, только такъ кажу. Дobre, якъ заговорить, — а якъ часомъ нѣ? Може се й не така казявка, якъ була въ Шаповале... По моему нехай вже отсїй рядки ъсть...

— А поѣвши отсїй, датѣ нехай лѣзе?... Ахъ ты голово!...

— Воля ваша! про мене... а я такъ сужу: казявка, якъ и человѣкъ; коли бнъ сидѣть на своему мѣсцѣ, нѣхто его не тревожить, не голодный бнъ, дакъ якій его врагъ понесе шкодить?...

— Говори!

— Такъ по моему... а про те... воля ваша, ваше добро, якъ знаете... А я зновъ таки гадаю: и человѣкъ, и звѣрь, и казявка — коли голодній, дакъ и злѣйшій и бѣльше шкодять...

— Нехай, мабуть, привезе ворожбита; нехай покурить; побачимо, чимъ бнъ куритиме, то й собѣ зна тимемо, — обернувшись ся до мене Иванъ.

— Безъ заговору, паничу, куряво не поможе!... тутъ сила не въ курявѣ... молитву человѣкъ знает, — говоривъ дѣль, идучи слѣдомъ за нами до гребцѣвъ. Пройшли гоней двое мовчки: по виду видно було, что казявки и тютюнъ не даютъ Иванови спокою.

— Тамъ и въ житахъ у настѣ не все благополучно, — промовивъ наче нехота дѣль Трохимъ.

Иванъ зупинивъ ся и спытавъ:

— Спашь?

— Нѣ ве спашь! Коли бѣ спашь, то ще бѣ байдуже — бдказавъ дѣль.

— Та що-жъ тамъ таке? може вылягло жито?

— Нѣ, не вылягло! чого ему вылягти? у людей и густѣйше буває, та не вылягає.

— Ну, дакъ що-жъ тамъ? кажи вже швидче!

— Тамъ таке, шо хто его знает, якъ и казати; може нехай вже токовый скаже.

Иванъ ажъ розсердивъ ся, та до мене:

— Бачишь, шо за народъ? отъ и живи зъ ними, и хозайной! Ты, дѣду не человѣкъ, а просто варивода! Коли почавъ, дакъ кбнчай. Що тамъ неблагополучного въ житахъ? Жукъ? муха? чи що?

— Одъ жука Богъ милувавъ, и мухи не чутво... Та се, паниченку, — не мов дѣло, а токового.

— Тѣфу! отъ человѣкъ! кажи що тамъ? — сердясь крикнувъ Иванъ.

— Тамъ... бодай его й не казати! Тамъ завертку якасъ зла душа завернула.

— И только? — Иванъ разреготавъ ся.

— Мало хиба сего! — одновѣвъ дѣль понуро.

— Хтось завернувъ, а я бдверну.

— Не допусти васть Господи до сего, паничу! якъ се можна! — сказавъ дѣль жахаючись... Не доведи Господи! ѿбъ у васъ, не до васть кажучи, тѣфу, тѣфу, тѣфу! руки вывернуло?... Не доведи мати Божа... Туть безъ ворожбита не можна...

— И зновъ ворожбита! — одновѣвъ Иванъ, махнувши рукою, и пшовът мовчки.

Гребцѣ садовились обѣдати: було ихъ душъ може зъ сорокъ; бѣльшъ жѣноцтво; помѣжъ человѣками — дальниками манячили и сивій вусы, були й парубки.

— Помагай Богъ! день добрый... зъ Суботою васть! — поздоровились мы до гребцѣвъ.

— Дякуемо, и васъ поздоровляємо.

— Хлѣбъ да соль.

— Просимо зъ нами.

— Що тамъ, Семене, у тебе въ житѣ? спытавъ Иванъ, обернувшись до высокого, широкоплечого человѣка лѣтъ зо сорокъ, зъ довгими чорными вусами, котрѣ лѣзли ему за пазуху у розхристану сорочку. Семенъ поднявъ трохи бриля и пощухавъ потылицио.

— А вы вже, дѣду, не втерпѣли, розблаговѣстили! — промовивъ Семенъ докбрливо, дивлячись на Трохима: — отъ языка, и на припонѣ его не вдержишь! Чому я не мѣшкоюсь до васть и мовчу про тютюнъ?

— Про мой тютюнъ нѣчого сказать... одновѣвъ дѣль токовому.

— Нѣчого! лучче бѣ вы мовчали, а то якъ скажу при людяхъ...

— Говори! говори! ну говори! що ты скажешь? ну? — пристававт дѣль.

— Годѣ вамъ! озвавъ ся Иванъ, — та завертка, чи що?

— Завертка! завертка! отсе нехай Богъ милув!... Мати моя Божа!... Завертка! — загомонѣли разомъ гребцѣ зъ страхомъ... — Завертка! Се такъ!

— Треба, паничу, — озвавъ ся гуменный до Ивана, — за ворожбитомъ посылатъ, або пропаде жито.

— Чого оно пропаде? — пытае Иванъ.

— Звѣстно чого: прийдеть ся або одкосять на цѣлій гони, да тодѣ запалить те, де завертка, або такъ покинуть, бо зъ заверткою, доки она нерозвернена, нѣхто жать не пдѣ.

— А вже-жъ! а вже-жъ нѣхто! — загомонѣли гребцѣ.

— Наврядъ, паничу, чи пдѣ хто жать, — заговоривъ поважно сивоусый человѣкъ. — Се рѣчъ небезпечна! якъ можна! доки не розвернута завертка — жать не можна.

— Дакъ я єѣ розверну, — каже Иванъ.

— Боронь васть Боже! — скрикнули гребцѣ, якъ се можна! — И ішшли розказувати всякий пригоды про завертки; у тїї руку звело, у другої пучки вывернуло; таке несли, що ажъ бридко слухати.

— Кромѣ ворожбита, та ще й не всякого, а вмѣлого, що знает заговорить завертки, нѣхто не може розвернути, — говоривъ поважно сивоусый человѣкъ.

— Отже я розверну, хочь и не ворожбать! — озвавъ ся молодий парубка.

— Ось ну, ну! попробуй, чи не розверне у тебе очей, або вязь, — застrekотѣли дѣвчата.

— Куды тобѣ плюгавому! смоктавъ бы свою ногрѣйку та не шивъ ся не во свое дѣло, — наставлявъ дѣль Трохимъ.

*
Original from
UNIVERSITY OF ILLINOIS AT
URBANA-CHAMPAIGN

— Отъ же розверну!

— Мовчи, заволоко! строго озвавъ ся сивоусый. — Думае, блазня, що оно вже й тее... Думае, що коли за Деслу волочивъ ся, дакъ вже й розуму набравъ ся... Якъ разъ!... чого не дала мама, не купиш и въ пана... Розверну!... Якъ зверне тобъ на ббкъ вязы, тодѣ знати-мешъ „розверну“...

— Чого вы, дѣду, сердитесь? хиба я васъ займаю?...

— Не сержусь, я правду кажу! не лѣзъ попередъ батька... Хиба мы всѣ дурнѣйши бѣть тебе одного, чи шо? Мы вѣкъ звѣкували, а въ него молоко на губахъ не обсохло, а бнъ „роз-верну“... Ось я то не я... Тыфу! блазенъ!...

— Блазенъ и есть, — вмѣшалась одна підстароковата молодиця; а туды-жъ лѣзе!... Яйца курку хотуть вчити... Не тобъ старыхъ людей учить, не тобъ переучувати...

Трохи по троху усѣ гребцѣ накинулись на смѣлого парубкѹ: хто лаявъ его, хто докорявъ, а дѣвчата підняли его на глузы. И Господи! якъ они его высмѣявали, чого-чого не выгадували, до чого его не рѣвняли! Парубкѹ не вытерпѣвъ: взявъ бриль и пішовъ геть себѣ...

— Тю! тю! тюкайте люде на новика, тюкайте!

— Тю! тю!

— Бачъ якій новикъ объявивъ ся! Старе хоче ломать, а нове заводити! не дождешь... руки короткі! — торохтѣли молодиць.

— Безъ ворожбита, паничу, дѣло не обойдетъ ся, — провадивъ сивоусый; инакше нѣхто не прииде до васъ жать... Се таке вже дѣло, такъ заведено зъ дѣдовъ и прадѣдовъ.

— Я возьму женцѣвъ зъ другого села, — каже Иванъ.

— Берѣть, воля ваша; поки не знатимуть, то й прийдутъ; а дозѣдають ся про завертку, — дакъ тюпки на задѣ побѣжать... Згадаесте мое слово.

Гребцѣ розкотились спочивати на валкахъ свѣжого пахучого сїна, а мы зъ Иваномъ и зъ гуменнымъ пішли подивити ся на завертку.

Такъ сказать, якъ добра жменя жита була перекрученна. Гуменный показавъ, сколько доведеть ся покинуть або спалати на корнѣ жита, коли не розвернуть завертки.

— Тутъ копъ на десять жита буде, — сказавъ Иванъ обойшовши те мѣсто, що обвѣвъ гуменный.

— Може й болѣше набереть ся, жито густе, — бдѣвъ Семенъ.

— Такъ шкода-жъ! Мало хиба? подумай самъ, сто пудовъ жита пропаде...

— Велика шкода! бодай ему отакъ кишки, да ковбикъ перевернуло!... щобъ его зъ круга-свѣта звернуло, хто отсе завернувъ!

— Мабуть треба за ворожбитомъ? — сказавъ до мене Иванъ всмѣхаючись.

— Проти вѣтру пѣскомъ не посыплемъ. Очевидно — лѣпше ради забобонівъ выкинути одного карбованца, нѣжъ пятьдесятъ. Посытай за ворожбитомъ. Я зъ роду не бачивъ, якъ розкручують завертки, цѣкава рѣчъ...

Иванъ мовчавъ: видно було, що ему и жита жаль, и корити ся забобонамъ прикро.

— Коли вже посылати, дакъ треба на нѣчъ, — промовивъ Семенъ. Дакъ по моему, якъ повечерѣє, — нехай Кузьма бере безклубу да сурмачку, та парокъ и ъде на нѣчъ.

— Отъ таке ловись! тьфу!... вдоволя забобоны!... Ой люде, люде!... бурчавъ собѣ Иванъ. — Нехай ъде! бдрѣавъ бнъ Семенови не то зъ серцемъ, не то зъ огидливостею.

Минувъ день. Мы лягли спать, дакъ сонъ нашъ не бувъ здоровый. Мому другови маячились крбъ сонъ зеленоваті казавки да завертки въ житѣ, мене зворушвала темнота и забобоны народа...

Пївнѣ засцивали разъ да другій. На рундуцѣ чутъ було тяжкі кроки.

— Хто тамъ? — пытаюсь зъ просоня.

— Се я, промовивъ Семенъ, — ворожбить бдвернувъ завертку благополучно, треба бѣ на могоричъ. У него богато дѣла, не ждатиме дня: теперъ и на него живна. Иванъ піднявъ ся. — Лучше, каже, ради забобонівъ выкинути одного карбованца, нѣжъ пятьдесятъ.

„НОВЕ ЖИТЕ“.

ПРОЛОГЪ.

Погдна ночь лѣтна въ підгірскому краю.
О колько чаробръ, колько въ нѣй красы!
Тамъ въ дали горы — величы дрѣмають,
Ту цвѣты, травы въ перлахъ изъ росы;
Ляшать такъ звонко соловѣвъ въ гаю,
Чорнѣють гроздно боры та лѣсы,
Рѣка шумить, бурлять холодній, чистій води,
Таємна казка мовъ про чудный сонъ природы.

И люде сплять. Сторчить онъ плугъ у поли;
Въ городѣ конѣ спутані хрумтять
Траву росисту; песь въ округѣ стодолы
Вартує, — другій гавкнувъ зъ поза хать
И стихъ... О горю, чи о красшій доли
Въ хатахъ маліи и старіи снять?
Витайте, ясні сны, на вѣкахъ сего люду,
И золотѣть хочь вы жизнь повну горя й труду!

А понадъ всѣмъ тымъ соннимъ, тихимъ раємъ
Склепити ся чисты, тьмавый звѣдь небесъ.
Кровавый мѣсяцъ вырина за гаемъ, —
На хвильку поза срѣбру хмарку щезъ
И зновъ явивъ ся. Незмѣримымъ плаємъ
Плывутъ збрки, — и колько то чудесь,
Святыхъ, великихъ мрѣй о щастю и любвѣ
Нашепчутъ въ ночь таку, о земле, вни тобѣ!

О краю м旣, Підгірѣ ты прекрасне,
Якъ я люблю, якъ я люблю тебе!
Мовъ збрка та, що свѣтить и не гасне,
Такъ та любовь у серцѣ мнѣ живе.
О чомъ же ты, хочь гарне, такъ нещасне?
Хочь вѣчно юне — хоре та слабе?
Якъ радо давъ бы я для щастя люду твого
Пролити хочь сейчасъ всю кровь изъ серця мого!

Та ба, минувъ той часъ, коли лѣкомъ
Була кровь щира й чиста на проказу!
Не жертвъ треба днесъ, а бою зъ зломъ!
Побѣду днесъ не выборешь бѣ разу!
А треба вѣ потѣ звѣльна йти пѣскомъ,
Безъ стежки, кладки и безъ перелазу,
Безъ слівъ шумныхъ, а то й безъ славы и заплаты.
Тра вмѣти жить теперъ для тебе, не вмирати.

Original from

UNIVERSITY OF ILLINOIS AT
URBANA-CHAMPAIGN

Умѣти жить — отсѣ велике дѣло,
Найбѣльша загадка грядущихъ днѣвъ!
Шѣбы однѣмъ жите такъ не летѣло,
Немовь вѣтры пустѣ сердѣ степовъ,
Або мовь бура, що не лишить цѣло
Нѣчного, а все ломитъ пѣвъ-на-пѣвъ,
А другимъ не повзло такъ важко въ горю й бою
И не поило ихъ отрутою гбркою!

Умѣти жить! Труднѣ, высоке вмѣне,
Котрого жадна книга не навчить,
А лишь навчаетъ досвѣдъ и терпнѣ
Й любовь, що всѣхъ рѣднитъ и единитъ.
Щасливъ народъ, щасливе поколїнє,
Що зможе жить якъ слѣдъ, зумѣвъ жить!
Для нась же, по котрихъ судьба котиласъ валомъ,
Жите нове въ днесъ — лишь пѣснѣ идеаломъ...

Іванъ Франко.

ЛЮБОРАДСКІЙ.

СЕМЕЙНА ХРОНИКА А. ПАТРИЧЕНКА СВІДНИЦЬКОГО.*)

I.

Коло Уманѣ, чи лучше — въ Уманщинѣ було и въ сельце — хочь бы й Солодькамъ его назвати. Городъ Умань въ Кіевской паланцѣ, та заразъ же и Подблѣ починаєтъ ся, то въ Уманщинѣ лѣчать ся и деякій села

*) Анатоль Патрикієвич Свідницький належить до тыхъ талановитыхъ и нещасливыхъ людей, котрихъ чи то жите, чи зла доля ломаютъ и убиваютъ въ цвѣтѣ лѣтъ, не давши розвити ся въ повнѣ ихъ талантови, не давши приклади имъ до дѣла те знане, якъ они въ жити здобули, аївъ ти цури любовь, котрою душа ихъ горблѧ въ найкрасшихъ хвиляхъ жити. Навѣть ти, чого венѣли они доконати въ жити, переслѣдує зла доля, немовь бы старавась замести всякий слѣдъ ихъ земного истинования, ихъ змагань и мукъ душевныхъ.

Дванадцять лѣтъ минуло бѣдъ смерти автора „Люборадскихъ“, а имѧ его, можна смѣло сказать, остається и до нынѣ неизвѣстнымъ для найбѣльшої части любителівъ української літератури, такъ якъ незвѣстнимъ оставається до нынѣ его найкрасший твіръ, отсѧ „Семейна хроника“, котру мы теперъ печатаємо. И коли на пѣдставѣ „Сѣрої кобили“ мѣгъ Кулѣшъ про Иродчука сказать, що було у него „орлинє перо“, то зъ далеко бѣльшимъ правомъ можемо мы приклади сю поговорку до Свідницького. Хроника его, написана ще въ 1861 чи 1862 роцѣ, се перша широка проба української повѣсти на тѣхъ сучаснихъ суспільнихъ одисинъ, и заразомъ — смѣло можна сказать — одна зъ красшихъ пробъ що помѣжъ усѣхъ, якъ доси маємо на тѣмѣ полѣ, и въ деякіхъ зглядахъ смѣло може стати пѣдъ пару Нечуевѣ „Причепѣ“, зъ котрою у неї богато дечого спѣльнога и котрої она — старша сестра.

Про самого автора „Люборадскихъ“ мало маємо данихъ; тѣ, що тутъ подаю, завядочую ласкавой памяти проф. В. Б. Антоновича і М. Драгоманова. Свідницький родився ся на Подблѣ, въ Гайсинському повѣтѣ, въ роцѣ 1834, въ убогий священичий сѣм'ї. Въ роцѣ 1861, коли українське національне жите такъ живо хвилювало, дѣстя бѣдъ посаду акцизного урядника въ Козельцѣ. Тутъ бѣдъ и почавъ пробувати свого пера на працѣ літературнихъ Въ октабрскій і новомісяць книжкахъ петербурзької „Основи“ напечатана его гарна етнографична праця „Великденъ у Подолинѣ“, написана по великокоруски, по поводу вийшовшої тодѣ книжки Шейковского „Быть Подолинѣ“. Праця та дѣстя красне свѣдоцтво, якъ пильно придивлявся ся Свідницький до жите и по-быту рѣдного народа и якою горячою любою оббіявавъ его Захожений тою пробою, почавъ бѣдъ писати свою „хронику“ та-кожъ для „Основи“, але „Основа“ въ слѣдуючому роцѣ упала. Отсѧ и осталась „хроника“ бездомною сиротою и мусуль цѣльнихъ 25 лѣтъ блукати ся по свѣтѣ, поки найдла хочь яку таку домовку въ Галичинѣ. Дальше жите Свідницького було повнѣ нещастя и розтаровань. Его за що єсть бѣдставлено бѣдъ уряду; якійсь

подолянський, — и Солодьки село подолянське. Славный то край; и люде тамъ славні, и Солодьки дуже хороше село, толькъ не величкое; такъ по-пѣдъ убѣдь хаты по-обгороджуваній, коло кождой хаты городець и садокъ. И церкви въ селѣ, якъ квѣточка вѣрана: обсадженія липами, тополями, всякою садовиною, а коло притвора дѣв коморы, шопы, возовно видно, клуню и тѣкъ; на току скілька стогбѣ ще торбочнѣго хлѣба; за токомъ вишовъ садокъ — великий та роскішній. Передъ одною коморою стояла бричка, якій й по лѣвый бокъ не въ дивовижу: зелена, черевата, — и упряжь на земли. Якъ приїхали зъ бдкись та конѣ выпрягли, то такъ лоскомъ и покинули все — такъ и лежало. По подвѣрю всяка птиця ходила, и тѣ гуси, що носами ворота пѣдкідають.

Та, знать, на вѣтре збиралось, бо одна попала шлю въ зубы и почала тормошитъ, ажъ бричка скрипіла. — Аса! аса! ля! хотись гукавъ дерзкимъ голосомъ. Тай зновъ: Масю, пѣда-но! онъ бачь, шлю рвуть!

На сей гукъ побѣгла дѣвчина черезъ подвѣрю — начебѣ яка шляхтянка. На Подблѣ єсть спадки тої давної гонористої шляхти, що пѣро pozvalam на сеймікахъ гукала. Теперъ она звелась: и мову свою шляхетку забула и вѣры бдцуралась — словомъ, якъ тамъ кажутъ, та-жъ свита, та не такъ зшила. Въ своїхъ звичаяхъ они задержали цѣлувати дѣвчать въ руки и деякій слова: проще, добрий вечуртъ, добрыдзенъ, падамъ до нугъ и ще деякій, тай годъ. Симъ толькъ они бдрожняють ся бѣдъ Подолянѣ-Русиновъ, та ще одежиною: мають желетки, то-що, а жінки завязують голову въ хустку и зъ купромъ — отъ троха такъ якъ кіевскій мѣщанки; мають шляфроки — свого крою одежина, и въ спідницахъ ходять та въ черевикахъ; не носять такожъ коралівъ. Русинки же тамъ завивають ся въ намѣтки, въ кораляхъ вся краса и богацтво, ходять въ запаскахъ, то-що. Дѣвчата Русеночки заплѣтають ся въ дробницѣ и въ кожній сорочка зъ поликами, а шляхетскій дѣвчата, чи просто шляхтянки, въ дробницѣ не заплѣтають ся, а въ рѣжки, и поликовъ нѣ на очи. Отака и та дѣвчина була, що побѣгла черезъ подвѣрю шлю боронити: просто въ спідници зъ выложенымъ комбромъ, зъ шляркою, и заплетена въ рѣжки, на шнѣ мала низка перель, и боса.

— Аса! крикнула она добѣгаючи до коморы и скопила дрючокъ тай замѣрилась. „Бай-же — бай!“ гук-

часть бѣдъ бувъ учителемъ въ повѣтовомучилищѣ, здається, таки въ Козельцѣ. Але ти не довго пробувъ. Бѣдъ перенѣсъ ся до Кіева, де дѣставъ службу при архивѣ въ университетѣ. Нещасливъ женитьба затроила его жите; бѣдъ почавъ пiti, и, заледво 40 лѣтъ бѣдъ роду, померъ 1873 року. Чи писавъ ще дещо по великокоруски — не знаємо. Зъ его українськихъ творбѣ дойшли до насъ ще три поезії, зъ котрихъ дѣв мови іронію дѣлѣ — стались мажже народними пѣснями. Се звѣстій у насъ въ Галичинѣ: „Вже бѣльше лѣтъ дѣствѣ, якъ козакъ въ неволѣ“ и „Вѣдь доля стояла“.

Подаючи на разъ сю коротку звѣстку про жите и писання Свідницького, мы прилюдно просимо всѣхъ тыхъ земляківъ-Українцевъ, котрихъ бы звѣстно було що небудь про жите або інші ще твори сего цѣкавого писателя, щобъ зволили намъ тыхъ звѣстокъ удѣлити. А теперъ ще слово до нашихъ читателівъ въ Галичинѣ. Якъ мѣжъ народомъ галицкимъ а українськимъ ледво заходить яка рѣжница що до свѣтогляду, вѣрування, звичаївъ и обычаївъ, та-кожъ рѣжница мѣжъ духовенствомъ нашимъ а православнимъ українськимъ була и есть незмѣно велика. Наше духовенство, то моралній проводники и учителі народній; тамошнє духовенство 40-выхъ лѣтъ, а про таке говорить ся въ сїй повѣsti, мало рѣжнилось бѣдъ люду, и перше всего само потребувало проводу. — Іванъ Франко.

Original from 2

UNIVERSITY OF ILLINOIS AT
URBANA-CHAMPAIGN

нувъ той самый голосъ. Дѣвчина кинула дрючкомъ, та по дѣвочій; козакъ дальше бы кулакомъ досягъ. Чечуга побѣгла, а на впереймы выбѣгъ человѣкъ зъ дрючкомъ въ довгополой одежинѣ, въ косахъ, въ бородѣ и такъ почастувавъ отту зѣрину, що бѣдолашня и крижѣ за собою поволокла.

— А щобъ тебе вовѣтъ зѣть! заговоривъ онъ, заложивъ руки за спину и ставъ середъ подвѣра. Дѣвчина поралась коло упряжѣ.

— Закинь, гукнувъ, на вѣзокъ.

Дѣвчина закинула на бричку шлиѣ й нашильники, тай пѣшла до хаты.

То бувъ панъ-отецъ парафіяльный, о. Гервасій Люборадекій, а Мася, то старша дочка его.

— Гмъ! почавъ о. Гервасій, гмъ! куды бѣ-же? и позирає кругомъ по селу. Село стояло на косогорѣ, то все видно, якъ на тарѣлцѣ.

— А! заговоривъ далѣ панъ-отецъ, рушаючи зъ мѣсяця, — а! пѣду до Росолиньскаго. И потягъ за ворота. Росолиньскій, то бувъ дѣдичъ въ Солодъкахъ. Въ тѣмъ краю паны все католики и все лахи, то и Росолиньскій бувъ лахъ и католикъ. Якъ же оно такъ, що благочестивый панъ-отецъ потягъ до католика, и якъ видно, не за дѣломъ, бо въ пѣдряснику пѣшовъ, а якъ бы за дѣломъ, то убравъ ся бѣ въ рису?

Немавъ свѣтѣ бѣльш празнаго люду, якъ деякій папъ-отецъ на нашой Українѣ: нѣ за холодну воду не вѣзметь ся. Та нема-жъ и такихъ, якъ були паны: только й знали, що погукували, та ще добре, коли й погукували, а то за другими и сего не бувало. Такъ марудно сидѣти самому, чи панъ-отцеви, чи панови, — и сходалисъ инодѣ на перебендѣ. Є такій паны, що и на попа только помый не ллють, та въ попы, що лучшого не вартѣ. Та тутъ якъ панъ бувъ не зъ такихъ, такъ и о. Гервасій. Сей бувъ зъ тихъ старыхъ ще панъ отецъ, зъ тихъ, що у бакалярївъ вчилисъ, опбеля самъ бакалярувавъ, а тамъ помаленьку й до попівства дохрапавсь, женившись пѣдь со скроекъ лѣтъ.

Всѣ такій панъ-отецъ бѣду знали, выростали въ громадѣ, то й панували громаду, и громада ихъ; та й пановъ не цурались, бо знали, що коло пана можна поживитись; да таки бѣльш того, що въ панъ-отцеви не познаешь, де лице а де выворотъ: зъ кожнимъ зайде, а нѣ зъ кимъ до приязни не доходить, — такъ вже люде. Росолиньскій бувъ щедрый панъ, то панъ-отцеви й на руку: то нивку возьме въ „доживоцѣ“, то якій куль муки марамоньской*) на проскуру, то фуру-другу дровъ изъ лѣса, то що... Такъ помаленьку и пѣдавать ся и вѣривъ въ пана, якъ Турчинъ въ мѣсяць; и ходивъ до нѣго якъ до дому. И се потягъ, якъ бы то ему треба въ календарь подивити ся. Се дѣялось same пѣдь косовицю, то мовь бы панъ-отцеви було знати, чи не вѣщую календарь дощу, щобъ сѣно не бѣлилось, якъ то кажуть жартуючи, коли дощъ пере покосы.

Ото-жъ панъ-отецъ потягъ до двора, а Мася вернула до хаты. Сама она була на хоziствѣ, панъ-матка пѣшла до спрavильника, и наймичокъ забрала; а дочцѣ наказала всякої роботы: и масло бити, и сметану збрати, и сыръ бдgrѣвати, и кабани, що въ хлѣвѣ ажъ два годувались, на еи головѣ були, и всяка птиця; та ще треба було й закрышки на вечѣръ наготовити. Такъ оно

все дѣялось и Мася завсѣгды спрavлялась. Панъ-матка, було, только пѣдь вечѣръ одну наймичку прииде, а сана вnodѣ ажъ зъ роботникомъ прииде: одно, що таки робуча була й сама, а друге, що якъ зайде ся зъ молодичками, то любила й побалакати. А въ жѣнокъ не збуває до розмовы: то дѣвоване згадають, то се, то те, то про лиху долю не наговорять ся, и ще добре, якъ скончить ся на спѣвахъ, — а то й до плачу неразу доходить. Не такъ коли, якъ на случай панъ-матка нишкомъ бѣ панъ-отца та одну-другу пляшечку оковитої пѣдобрить. Поминай тодѣ якъ звали, наче батька ховаютъ. Се не то, щобъ панъ-матка та любила торкнути, а такъ собѣ! частуючи роботника та дякуючи що послухали. Чарочку кожна молодиця пѣ скривившись; по другой только губы утре, а за третою вже облизує ся, а тамъ, пѣшло якъ по маслѣ, сказано, мякеньке, нѣ кусати, нѣ жовати. Оттакъ и день до вечера прокуликають, якъ свято, а якъ буддень та робота, що нема часу, то только полуднушки и пѣдвечѣркушки — і то не богато, ѿбы знаєте, горло прополоскати, щобъ смачнѣйше зѣлось. Що очицѣ посоловѣють, то се такъ собѣ! хто его знає, чого! Ѵ Богу! отсе диво! и не пила, и языкъ наче не твѣй! Хто его знає, чого! Спасибогъ вамъ, мамусю! дай вамъ Боже и на рѣкъ мати, и намъ у васъ робити дѣждати!

Дивна дѣла твоя, Господи! Здасть ся, отей вченій та товченій панъ-отецъ повиннѣ бѣ лучше громадѣ подобатись: хочъ зъ книжокъ, та свѣтѣ повиненъ бы знати, и себе спѣзнати; а пѣди-жъ! вийде наче зъ лѣса, і въ дяка вчить ся правити, а въ старосты хоziйнувати. А въ громаду вийде, що ясне сонце, wysoko — wysoko! якъ не вклонись, не доглядить. Все мабуть якісъ великий та розумній думы думають, що й пѣдь ноги не дивить ся. А що зъ того? Нѣ за собою, нѣ передъ собою, дарма только батьки кошти несуть... Дивна дѣла твоя, Господи! На простого человѣка якъ гляне, то наче ворога въ нему пѣзнавъ. Чи така вже наука, чи такій свѣтѣ наставъ? А старій не такій були! Отъ хочь бы й о. Гервасій! Тихъ высокихъ наукъ въ очи не бачивъ, і чути про нихъ не чувавъ, і слухать навѣть не любивъ; а пѣди-жъ до хоziства! хочъ якого битого господаря перейде. Або до одправы! приведи Татарина, що зъ роду зъ вѣку не чувъ божого слова, і той зрозумѣє. И голось мавъ на славу, і читав, якъ горохомъ сипле, кожне слово якъ бы выточене зъ его устъ выкачувалось. То й любо було въ церквѣ постояти, набоженства послухати. Не такъ якъ за новыхъ, що мимрить, мимрить, та ще й на московській ладѣ; а ти въ церквѣ стоишъ, і спать хочеть ся, або таки дрѣмашь. Не только въ церквѣ, та въ своїй господѣ і въ громадѣ о. Гервасій бувъ человѣкъ зъ головою. Якъ розкаже було що зъ давнини, то наче зъ книжки вычитує, ажъ збѣхнешъ слухаючи. Тымъ то й громада его поважала и любила, що малон дитини не промине не сказавши доброго слова, а що зъ старымъ, то й до розмовы стане.

— А де були, дядьку?

— Та тамъ і тамъ, отче чесний.

— А куды Богъ провадить?

— Та туды й туды!

— Боже помагай!

— Спасибогъ, панъ-отченку!

И пѣдешь і би пѣде, а на души якось такъ легенсько, наче спрavдѣ Богъ тебе веде, а не ноги несуть. Оттакій то бувъ о. Гервасій! Оттака его панъ-матка!

И жили собѣ любенъко! Господь благословивъ і дѣ-

Original from

точками — четвѣрко вхъ мали: три дѣвчины, якъ зорѣ ходили, и хлопчикъ. Дѣвчата звались: старша Мася, лѣтъ мала вже зъ четырнадцать, меныша Орися — лѣтъ девяти, третя Текля, пяти лѣтъ була. Хлопецъ бувъ подстаршій, звалъ ся Антосысъ. Що то за хлопецъ рѣсъ! вже було вмѣвъ на крилосѣ читати, мѣгъ бы за дяка бути, хочь мавъ лѣтъ одинадцять. Панъ-отецъ такъ-таки й думавъ, та прийшовъ указъ бѣдъ благочинника, щобъ въ школы везти. То то вже плачу було! Не такъ хто плакавъ, якъ мати; згадала покойника тата свого, що все, було, розказує, — зъ якихъ книжокъ вычитувавъ — що підъ конецъ свѣта, якъ вже матиме анцихристъ народити ся, всюди будуть школы, будуть ученики и учителі; а то не учителі будуть, а мучителі, не ученики, а мученики; то-жъ то плачу було! На маму дивлячись и дочки слѣзми заливались. Панъ-отецъ же лишь сопѣвъ не такъ за чимъ, якъ треба було грошѣ везти, то учителямъ, то-що. А Антосыви байдуже; бѣгавъ собѣ по на-дворѣ та батогомъ выхлестувавъ, ще й радъ бувъ, бо не приганяли до книжки. Та все таки заплакавъ, якъ прийшло на бричку лѣзти. Високо такъ намостили, що паче дзвінницю на колеса взяли, такъ то всячини напакували: и курей, и гусей — все печеныхъ, и печене порося начиняне, и всего-всего, сказано, дитина въ чужій край виїзжала, въ чужу сторону, ажъ за десять миль бѣдъ дому, въ Крутій... Мати сама й бдvezла, и отсє толькo рѣкъ минавъ, що егo не було дома, а толькo самій дѣвчата. Любили егo дѣвчата, а все було допытують ся, чи скоро вже Антося привезутъ? И ждали того Кирика и Улиты, якъ велико дні.

Та ще далеко було до пятнадцятого липця, толькo червень недавно почавъ ся; въ хоїствѣ всяка робота ішла, весняна кбнчалась, а лѣтнія до початку доходила. И панъ-матка була коло справѣльника, а панъ-отецъ збиравъ ся сїно косити, и пішовъ календарь почитати, якъ бачилисъмо. Мася же, зоставши сѧ зъ сестрами, Орисю заставила начиня мыти, а сама справляла ся коло дбїва. И вже всюди вправилася, толькo ще оставало ся буряну насѣтки для годованївъ. А вже зъ полудня звернуло и сонце same припѣкало.

Въ сю саму пору о. Гервасій тягъ зъ двора смутный та невеселій; борода «му ажъ кбстко на груди сперлася, такъ голову повѣсивъ, руки за спину заложивъ и волїкъ патеріцею за собою, не підпираєтъ ся». Теперь въ той сторонѣ причеть въ підрясникахъ ходить и зъ бородами, то панъ-отцѣ мусить ходити въ рясѣ; а давнійшими часами причеть бувъ стрижений та голени, и зодягались хто якъ мѣгъ: хто въ сїртуку ходивъ, хто въ свитинѣ, а хто й добрий мавъ жупанъ або бекешу; то панъ-отцѣ ходили безъ рясъ и по підряснику знати було, хто йде. И о. Гервасій, хочь безъ рясъ йшовъ, то всѣ его познавали, хочь бы й чужосторонній: борода, косы та доземна одеждина все свѣдчили, що не проста людина йде, а батюшка. И хто йде, кожень шапку знѣме, помай-богъ скаже; хто йде, підъ благословенство піддїде. О. Гервасій кожному, бувало, привѣтне слово скаже, нѣкого мовчки не пройде; а на сей разъ и землѣ підъ собою не бачивъ, не то бѣ на подорожныхъ ще придавливавъ ся. То всѣ заразъ и познали, що не мала туга въ егo душу завитала. Бачь, кажуть, чогось заужурились нашій батюшка. Я підбішовъ поблагословитись. Га? кажуть. А я: благословѣть, кажу, отче-чесній! Боже благослови! И бѣльше нѣ слова. Адже сїго не бувало?

— Та-же нѣть.

— Мабуть велика туга!

— И я скажу.

Справдѣ на душѣ въ о. Гервасія, якъ въ казанѣ клекотѣло; думка думку випереджала, а бѣльшъ того, що жадно не було, толькo за серце стиснуло. Такъ притягъ бѣ ажъ до дому. Текля бѣгала по подвбрю, вглядѣла и покачалась до него, кричучи: татко! татко! Погладивъ єї панъ-отецъ по головцѣ, та мабуть не по батьківски, бо хочь мале було, а заразъ спізнало, що бѣнъ не веселый, и стало, приставило палецъ до губы, наче думає, роздумує; якъ зъ разу и кинулось по подвбрю: метеликъ надлетѣвъ. Тымчасомъ о. Гервасій вже и порогъ переступивъ. Въ сїняхъ Мася заходилася коло буряну. Зглянувъ бѣ на дочку, зотхнувъ и пытавъ: а мати въ полі?

— Въ полі, — бѣказала она. Може будете що єсти? в плечѣнди.*)

— Еть! — озвавъ ся о. Гервасій, — дай менѣ чистий спокой! — махнувъ рукою и ішовъ у покою.

Не вспѣла Мася разъ-два сїкачемъ вдарити, якъ батько гукає: Масю! Масю!

— Заразъ, татку, озвалася она; обтрѣпалася и побѣгла до хаты. Тато сидѣвъ коло бкна на софѣ, безъ підрясника, розхрѣстаній, ажъ груднину видно, и краплями пітъ тече по виду.

— Возьми, дочки, подушку, та поиськай мене, заговоривъ.

— Нема часу, татку; я кропиву сїчу, — бѣказала дочка.

— Ты бѣ не брала ся не за свое дѣло, — заговоривъ бѣнъ наче не своими губами, — хиба ты мужичка, щобъ коло свиней ходити? Та пошанувала бы свои руки! Та по сонцѣ менѣ не вгнаняй! Ты... тай не докбичавъ, чудно ему стало, що Мася дивилася на него на все око, и наче бѣ ажъ плечима здвигнула, що нѣколи сего не було, а теперь балакає, наче не до ладу, наче не те зъ губы виравалось, що хотѣвъ сказати.

— Чого ты такъ очи виїрѣшила! гукнувъ тато. Бери подушку та іськай.

Пішла Мася въ „валькиръ“, якъ тамъ кажуть, виенесла подушку, гребѣньце, сама толькo въ цицовой спбдницѣ та въ сорочцѣ, и разокъ перель на шивѣ.

— Чого ходишъ, якъ циганка? чому не приберешь ся? — почавъ панъ-отецъ, поклавши голову на подушку.

— Хиба хто приїде? — заговорила Мася, перебираючи єму въ головѣ, а за пальцями ажъ волося крячить ся.

— Дурна ты! озвавъ ся панъ-отецъ. А руки якї! якъ у мужички, — добавъ далѣй поклавши голову на подушку и каже: гляди, щобъ ты ходила менѣ вдягнена, и руки пильнуй, щобъ бѣлій менѣ були! Я останню хвостину збуду, аби й ты на людскихъ дѣтей походила. Охъ! застогнавъ.

Не бдповѣши Мася почала іськati и думала собѣ іськаючи: що се стало ся таткови? чи не slabій вона? Та старый нагадавъ бѣле личко та вбраня, то піддавъ дѣвчинѣ матеріялу и на скблка днѣвъ думати. Отъ и пішла вона роздумувати, якъ то ходитиме чепурно-чепурно! А кругомъ робота ажъ горить, бо вона має часъ доглянути. Орисѣ тодѣ вѣ не треба, все наймачка по-

*) Такій пироги; бувають зъ сыромъ, зъ кабакомъ, а якъ зъ венкомъ, то зъ лукомъ (дикій часникъ), тодї звуть ся мандарѣ. — Прим. авт.

робить. Прииде мати зъ поля, всюды справно: понагодувано, понапоювано, начиня перемыте, и миски въ мисники, ложки въ горшку за коминомъ, горшки на полицѣ, а що не змѣстило ся, на тину по кѣлкахъ противъ сонца висить. Подивилась мати: гарно, доню, каже, будеш попадею. И въ першій ярмарокъ набрала ѣй у найбогатшого крамаря найкрасшого краму.

— На, доню, каже, ты заробила.

Отъ настане Маковея. Вона вбере ся и пѣде до церкви, якъ зоря ясна, а тамъ зъ людми пѣде, де будуть вѣнки святити — бѣла — бѣла! и лице бѣле и руки бѣлѣ! Всѣ дивитимуть ся и не надивлятъ ся на ей вроду: яка-жъ наша попѣвна хороша! скажутъ. А дѣвчата ажъ зѣхтатимуть, що самій не такій. За симъ почали въ дѣвочу голову и старости навертати ся, и дверѣ бѣдъ нихъ не зачиняютъ ся; та все богословы! та все богатїй та хороши! А вона перебирає: той поганый — рудый, той погано зветъ ся, якій небудь Чупрійдаш або Череваньскій! або Тырыры! той загостреный якъ швайка, той круглый якъ качанъ. Ажъ тодѣ бѣдала ся, якъ найшовъ ся такій гарный, такій гарный, якъ вона буде! ажъ Розолѣнъщанка пальчики облизуватимуть. И то не за богослова вышла, а за академисту, що зъ разу протопопомъ буде, а вона протопопишо. А хочь бы й за богослова, думас собѣ, та що? Онъ гарный, гарный, та богатїй такій! Якъ ѣхавъ, то конѣ ажъ землю рвуть копытами, а бѣдъ колѣсъ ажъ земля гуде.

Такъ думаючи та передумуючи и йськать не искала, а тѣлько перебирала пальцями — та дарма: панъ отецъ давно пухъ и хрѣпъ, ажъ окна дренчали. Якъ отъ забаглосъ дѣвчинѣ подивитись на свою вроду, чи справдѣ вона така хороша, якъ думало ся нишкомъ, що ажъ всѣ зглядали ся, — чи є хочь крыхѣтка той красы, що придумала собѣ? Тахесеѧко пѣдняла подушку, щобы батька не збудити, встала и зглянула въ зеркало; и побачила, що собою була чорноброва, повновидна, коса густа, свѣтлѣйша бѣдъ бровъ, губы складні, живо-червонї, а лица ажъ горять. Нѣчого, — думас собѣ дѣвчина, — я таки не погана; тѣлько загорѣла, загорѣла! И притомъ побѣгла до скринѣ: пришло ѣй въ голову подивитись на себе ще въ убрани. Не довго треба було чепурити ся, бо не знала нѣ тыхъ модъ, нѣчого. Надягla нову спѣдницу, та хусткою застелилася, и стала передъ зеркаломъ, подивила ся.

— Постой, каже, ще причешу ся.

Дѣсталася самодѣлковою помадою зъ за шафы, розчесалася и заплелася въ кулку, тай зновъ до зеркала; взялась въ боки, постоюла, обернулася и стала ощущуватись, та ажъ сплюнула: чого я, каже, така молоденка! Тай румянцю мало! И ну щипати лица. Нащипала до нѣ-хочу и сѣла, мостить ся: якъ то ѣй сѣсти, щобъ ширше було, яку міну приняти, щобъ красще було? А на лицяхъ ажъ синї знati, наче моравиця повиступала.

Якъ бы за годинку передъ тымъ Мыся побачила, що хто робить такій штуки, сама просмѣяла бы; а теперъ ось-якъ! Нагадавъ, кажутъ, козѣ смerte... Лиця горять, за те гарно ѣй здається ся, за-те хороше. Колибѣ панъ отецъ не кашлянувъ обертаючись на другій бокъ, бо одинъ вже зболѣвъ, то Мася ще сидѣла бѣдъ та пышалася; а такъ опамяталася и втѣкла въ сѣни. Соро-мно небою стало себе самои. Зачиняючи дверѣ зъ нечевя зглянула на руки.

— А руки-руки! каже. -- Шерсткѣ та чорнї! сѣси ся.

И здумала полоскати ся: возьму, думас, выѣвокъ, та вытру добре, такъ вытру, щобъ ажъ злѣзла отса товста шкобра. Фе! якій теперъ поганій! наче въ молотника! Такъ думаючи рушила въ пекарню выѣвокъ шукати; та йдучи спѣткнулася на корыто, і ажъ въ долонѣ пlesнула: лишенко мое! каже — а кабаны певне ажъ ревуть въ хлѣвѣ. Та хутчѣй за сѣкачъ. Де та й панство дѣло ся і та бажане бѣльхъ рукъ! Сѣче дѣвчина, а косы розмотали си и мушки лѣзутъ въ очи; поправила и зновъ сѣче, а волосъ розкудовчило ся... А бодай того панована нѣхто не знатъ! каже. Доѣли-жъ вы менѣ до живыхъ печѣвокъ! — се бѣ то на косы сварила ся. — Не буду бѣльше такъ заплѣтати ся: хай ему пуръ и все лихо! Тѣлько й роботы, що поправляй ся.

Надъ вечѣръ прийшла мати зъ поля и не нахваливать ся; сама трудяща була, дбайлива, — то й любила, хто робить добрѣ.

Почувъ панъ-отецъ голосъ жѣнки; прокинувъ ся, позѣхнувъ: ам-мъ! тай сѣвъ. Поводивъ очима, далъ вставть на ноги, выштовъ до сѣней, де й зустрѣнувъ ся жѣнкою. Подививъ ся бнъ, постоявъ, а далъ й пытавъ:

— Чи не маєшъ, серце, що смачненького зѣсти?

— Та чого-жъ тобѣ?

— Такъ чогось смачненького, — бѣказавъ чухаючись одною рукою, а другою держачи ся за одвѣрокъ. Черезъ годину панъ-отецъ затиравъ сметану зъ свѣжимъ сыромъ, выпивши чарку оковито. Таки добре перетрутвиши бнъ згадавъ и панъ-матку, тай й гукає; попаде,

попаде!

— Та чого тамъ? озвала ся вона.

— Иди, серце, ѡсти!

— Їжь, їжь! — каже попадя. На тѣмъ и скінчило ся. Вклавъ панъ отецъ побѣ бохонця хлѣба та мицину сметаны зъ сыромъ, надягъ підрясникъ и потягъ за ворота, зоставивши мухамъ долизувати въ посудинѣ.

Вже панъ-матка и зъ роботникомъ вправила ся, а панъ-отця ще не було зо двора.

Мы себе забули и свої мовы цураємося; а Ляхи, хочъ якій то вони на Подоблю, нѣ нашимъ нѣ вашимъ, — не цурають ся своїхъ звѣчавъ, не соромлять ся, що вони Ляхи, а не хто другій. Та ще мало: вона думають, що наша правобична сторона, то Польща, і такъ дѣла повели, що Лячинна тамъ зовсѣмъ взяла верхъ. Якъ бы въ нась наука друга! а такъ і не диво, бо слѣпому що? скачи въ робъ! Онъ і скочить, та въ дубъ головою. Хиба старій панъ-отцѣ свого не цурають ся; тай на нихъ добрий сильця понаставляли; ще не такъ на самихъ, якъ на ихъ дѣтей.

О. Гервасій вчивъ ся по псалтирѣ и вийшовъ панъ отцемъ простымъ; почувавъ себе Українцемъ і державъ ся старосвѣччина; та не знатъ бѣльше свѣта, що въ окнѣ. Розолѣнъскій загнуздавши его и самъ того не тямлючи почавъ підѣздову роботу: то на се то на те подивлятъ ся въ розмовѣ, то на свѣтъ, то на свѣтовї потреби сёгочаснї, і бѣльше, і бѣльше; звели й на дѣтей.

— А що, ксенже, почавъ панъ, чи ви учите своїхъ дочекъ? Я щось нечувъ.

— А якъ же? вчу: старша вже по книжцѣ молиться, коровы доити, а ѡсти якъ зварить, то не бѣдъ.

— Ха-ха-ха! почавъ панъ. То панна Марія коровы доить, ёсти варить? Ха-ха-ха! То се въ васъ наука?! Та се только мужичкамъ пристало; а ваша дочка — панянка; якъ таки можна!

Якъ на шпильки посадивъ бѣдного панъ-отца; зчевонівъ неборакъ и каже: а доить моя дочка коровы, и бѣцѣ навѣть доить, и ёсти варить. Ге! — додавъ, — вы не знаете, мосцѣ-пане, что моя дочка — права рука попадѣ! Навѣть и за мене инодѣ спрavitъ ся. Якъ стане роѣ збирати, то наче зубы зѣгла въ пасцѣ. Добра дитина!

— Ха-ха-ха! зновъ засмѣявъ ся панъ, — роф забирае! хиба въ васъ пасѣчника нема?

— Та нема-жъ!

— Чому-жъ було не сказати? заговорила панъ.

— Та я й згадувавъ колись, только не для того щобъ просити, — говорить панъ-отець, и якъ заяць мѣжъ хортами, такъ позирає на собесѣдникѣвъ; немовъ пытає очима: хиба се що? немовъ каже: така й моя мати була, така й жѣнка, така й дочка вдала ся. И баба, прраба така-жъ була, то чого-жъ тутъ? А серце єму такъ и тѣхокас, наче яке лихо вѣщує. О. Гервасій нѣчого такъ не боявъ ся, якъ божої кары за недолю дѣтей; и неба имъ прихиливъ бы; та бувъ тяжко лѣнивый, то все бдклидавъ и бдклидавъ.

— Я думаю, — почавъ далѣй панъ, — що ваша дочка й по польски не вмѣє?

— Та вѣ-жъ, — каже панъ отець.

— Се менѣ не диво, — заговоривъ панъ, — вы нѣде не буваете, нѣчого не бачите, що въ свѣтѣ дѣє ся, якъ и дѣди ваши, — то й дочку свою провадите, якъ вони своїхъ. Теперь не той свѣтѣ наставъ: теперь якъ по польски не вмѣєшь, то куды? Нѣ на торгѣ нѣ въ гостѣ. Ось подивѣть ся! И почавъ вилѣчувати попа за попомъ, що дѣтей побддавали въ науку до Ляшокъ та до Ляховъ, и дома балакаютъ все лишь по польски. То чого-жъ вы ждете? додавъ. Хочете, щобъ ваші дочки й посивѣли въ дѣвоцтвѣ? Кого-жъ Богъ каратиме за іхъ долю?

Спровола добираючиє, заплутавъ панъ-отца якъ павукъ мухи.

— Спасибогъ, вамъ, — заговоривъ бѣть, а самъ мало що не плаче — спасибогъ вамъ за добро слово! и поклонивъ ся. Дасть Богъ осѣнь, безпремѣнно бдвезу вже Масю, а тѣ ще побдождуть.

— Здайтесь, ксенже, на мене. Я васъ люблю, шаниую; то зъ охотою возьму ся бдшукати добру учительку. Для вашихъ дѣтей и я не менше бдь васъ щастя бажаю. Ага! може вы чували про панну Печержиньскую? заговоривъ далѣй, мовь бы здогадавши ся.

— Що въ Тернівцѣ?

— Еге-жъ.

— Та чувъ, только...

— Дотепна учителька, — перебивъ панъ, — вмѣлая, и особа зацна. Я самъ євъ знаю. И кумпанію тамъ панна Марія матиме, бо дѣтворы въ п-ны Печержиньской чи мало въ науцѣ — сказано, дотепна учителька! А я, ксенжуну, тамъ самъ буду на Спаса на ярмарку (на Спаса въ Тернівцѣ роковый ярмарокъ став) и п-реговорю, щобъ не дорого зъ васъ взяла.

И зновъ подякувавъ панъ-отець за доброчинностъ и ішовъ до дому, твердо вѣруючи, що всѣ предки его були хамство, дурнѣ; не знали добра и не вартій доброго слова; що поповна якъ не вмѣє по польски, то

не варта й того, щобъ на ню и сонце свѣтило. И тажко ему було, що давъ вирости дочцѣ до чотирнадцятого року, а не навчивъ и слова сказати по людески; и моловъ ся: Господи прости моему невѣдѣнню! — Отожъ и сумувавъ такъ до дому йдуши, а на вечѣръ зновъ потягъ до двора на пораду.

Нѣхто не бачивъ, якъ о. Гервасій вже на сей разъ вертавъ ся зъ двора — чи смутный, чи веселый; а за нимъ два двораки йшли: одинъ нѣсъ кошикъ зъ огорѣками, дыню и кавунъ, а другій фляшку вина и двѣ рому доброго. Въ руцѣ у панъ-отца ще бувъ квитокъ на три сяянї дровъ. Квитокъ треба показати лѣсничому, де є; а де нема лѣсничого, то лѣсному отаману. Въ квитку пише ся, сколько фѣръ дозволено вивезти, и кожна назначена онікомъ (о): сколько фѣръ вивѣзъ, сколько онѣвъ проколе отаманъ. Поставивши отамановиoko горѣлки а козакамъ друге, можна вивезти въ троє и четверо бльше. Квитокъ до лѣса — великий подарокъ для попа, де все підь панами, що якъ не купити, то й кѣлка нѣ зъ чого затесати. И радъ бувъ о. Гервасій, що панъ такъ роздобрухавъ ся, и ішовъ вилѣчуочи, сколько треба дати козакамъ, щобъ вивезти лѣса на клуню. Ще теперъ, бдь лѣтъ десяти назадъ, панъ-отець повинній мати хату зъ громады, а тодѣ все свое: а де его взяти?

Давъ панъ-отець по чацѣ говѣлки козакамъ і бдправивъ, тай ставъ гукати: дѣти! попаде! новина! а йдѣти но сюды!

— Яка тамъ новина? озвала ся попадя. Дѣти вже сплять.

— Кавунъ, дыня, огорѣки! почавъ панъ отець.

— Дайте менѣ кавуна, дынѣ, огорѣкѣ! — почала Текля прокинувши.

— Нехай уже завтра! озвалась панъ-матка.

— Завтра! сказала Текля и зновъ заспула.

(Дальше буде.)

СКРИПАЧЪ.

(Ізъ ческого, Сватоплuka Чеха.)

Вмеръ старый скрипачъ;
Роду не покинувъ,
Лишь лишивъ громадѣ
Скрипку и дитину.

Якъ звичай велить,
Все майно списали,
Колысать дитину
Бабу напытали.

Навѣть на колысцѣ
Зъ уряду печать,
О дитя-жъ най дбає
Божа благодать.

То дитя бабуся
Тожъ здала на Бога,
А сама заснула
На печи небога.

Ажъ наразъ въ опівній
Схопилася: хатину
Освѣтило свѣтило
Мѣсячне, якъ въ днину.

Original from

3

UNIVERSITY OF ILLINOIS AT
URBANA-CHAMPAIGN

Ахъ, а при колыцѣ —
Ажъ зѣфпивъ въ страхѣ! —
Тамъ скрипачъ старый
Зъ скрипкою въ рукахъ.

Надъ дитя схиливши
Смыкомъ потяга,
Тихо, мягко скрипка
Мовь квилить-рида.

„Ангелику м旤й,
Одкрый оченята,
Срѣбнимъ голосочкомъ
Одозвись до тата!

„Я тебе не лишу!
Зъ голоду, якъ я,
Згибла бъ ты ту швидко,
Донечко моя.

„Въ бурю бдъ порога
Гнали бъ тя у свѣтъ, —
Охъ бо серце людеке
Зимнее якъ лѣдъ!

„А хочь въ злoto, шовки
Вберуть тя рясни,
Ta за te затопчути
Душу у багиѣ.

„Ты-жъ ходи зо мною!
Въ небеса полинемъ,
На рожевой хмарцѣ
Сядемъ, бдпочинемъ.

„И глядѣтимемъ
На ту землю зъ раю, —
Чудныхъ пѣсеньокъ
Я тобѣ заграю.

„Въ снахъ чаробныхъ, любыхъ
Будутъ все намъ снить ся
Золотї збрки,
Ангеляткъ лица!“

И дитя цѣлуб...
„Хрестъ святый при нась! —
Скрикнула бабуся, —
Привидъ щезъ уразъ.

Смотрить мѣсяцъ въ окна,
Шелестить ялиця;
Зновъ бабуся спить —
Гарне щось тѣ снить ся.

Рано вйтъ пришовъ
Выпивши фляшину,
А стара колыше
Неживу дитину.

Скрипки тожъ нема!
Отъ и всѣ до бабы:
— Де добро громадеке?
На стару бай-забий!

Що она толкуєсь,
Що клинесь безъ мѣры:
„Казку кажешъ, бабо!“
И не ймуть тѣ вѣры.

Заридала баба:
„Гей, вже свѣтъ кіячить ся!
Вже и въ те не вѣрять,
Що старому снить ся!“

Перекладъ Миронъ***

ЖИДОВСКА ГВАРДІЯ НАРОДОВА.

(Образокъ зъ 1848 року.)

Панъ Андрій, поштмайстеръ невеличкого мѣстечка Н. на Покутю, бувъ, якъ то кажуть, хлопець хочь куды. Молодий, вродливий, бдвахній, бнъ бувъ верховодцемъ невеличкою кумпанію веселыхъ та дотепнихъ кавалеровъ того мѣстечка; на всякий выгадки та прикладки его й подавай, а его добродушний гуморъ добре запомагала й его зверхна постава, высока, статна, зъ завѣсистымъ вусомъ, котримъ бнъ умѣвъ надати своему лицю найрѣжнійшъ выразы, якъ до хвилевои потребы.

Було то въ р. 1848, геть-геть уже по мартовихъ рухахъ и по наданю цвѣтневои конституції, за котрою одтакъ що мѣсяця приходила нова конституція, поки въ осени всѣ тѣ конституції, якъ достиглі грушки не зтрясано и не запаковано до одного шпихлѣра, що звавъ ся „станъ облоги“. Ale се, про що ту розказано, дѣялось середъ лѣта, отже въ пору, коли грушки були ще не достиглі. Въ большихъ мѣстахъ потворили ся гвардія народовъ. Чому-жъ бы и мѣсто Н. не могло мати свои гвардії?... Ale тутъ, бачите, не було обывательствъ-Поляковъ, а що було зъ „обывательства“, то самій Жид. Они занимали середину мѣста, де мали свои дому, свои камянцѣ, свою купецкї склепы, свои ремесла, свою грошеву торговлю, свое все... Отже нашъ Антобій задумавъ утворити гвардію народову зъ Жидовъ-обывательствъ... Краснорѣчивими підмовами удалось єму розпалити молодше поколїнє Израїля до того патріотичнога вчинку, и оно выбрало поштмайстра Андрія своимъ комендантомъ.

Смѣху и потѣхи було не мало, коли гвардія tota вийшла муштрувати ся на поле за мѣсто. Гвардисты позакидали довгій полы своїхъ халатовъ зъ одного и зъ другого боку, и поцривязували ихъ до пояса. Ноги въ клапаючихъ патинкахъ свѣтили ся по колѣна бѣлыми панчохами; голову покривала сама одна ярмурка, зъ пôдъ котрої звисали пейсики кудрявій, бо такъ приказавъ пантъ коменданть... И хто-жъ заперечить, що гвардія въ мѣстѣ Н. не була унiformована?...

— Панъ коменданть іде! — загомонѣло наразъ мѣжъ жидовскою гамбрільовою товпою, що даромъ пробувала уставити ся въ ряды, попыхаючи одинъ одного. Панъ коменданть виступивъ въ не абы якобмъ строю. На головѣ мавъ турецку червону шапку зъ довгимъ синимъ фесомъ; грудь его обгортавъ зелений, золотомъ шитий каftанъ; оперезаний бувъ широкимъ шовковымъ поясомъ, зъ пôдъ котрого спускали ся въ дбль широкій червоній гайдавери на жовтї сафіяновї чоботы; въ рукахъ державъ батогъ довжезний, плетеный на четыри конѣ. Вусъ євой завѣсистый спустивъ въ низъ, а зъ синихъ его очей блискала строгбети и повага.

— Вівать! — закричала мовь бы зъ одного горла народова ізраїльска гвардія, ажъ побла луна по недалекомъ лѣску.

Панъ коменданть такожъ поздоровивъ гвардію, и почавъ выдавати приказы. Пôдъ руку бувъ єму одинъ

старый почтальонъ, що служивъ колись въ вѣйску, а теперъ заступавъ усю шаржу въ тутешній гвардів.

— На право звротъ! — закомендерувавъ панъ комендантъ, а коли звротъ не конче удавъ ся, панъ комендантъ простувавъ ряды своимъ довжезеннымъ батогомъ, засигаючи нимъ понизше плечей, скоро котрий напередъ высувавъ ся або позаду остававъ ся.

Муштра тревала до самого вечера, жидики гвардисты ажъ утомили ся. Але панъ комендантъ, розпускаючи гвардію, похваливъ зухбѣвъ, «и запевновавъ, що „у самомъ Львовѣ не має такої славної гвардії, якъ наша!“

На другій разъ казавъ гвардистамъ поприходити зъ патыками, нѣбы зъ карабинами, и вправлявъ ихъ въ робленю стрѣльнимъ оружіемъ... Жидики не бояли ся, бо знали, що патыкъ не вистрѣлить. А прецѣнь, коли комендантъ закомендерувавъ: «Стрѣляй!» — не одинъ мимо волѣ прижмуривъ обѣ очи.

По якобмъ часѣ гвардисты зъ патыками вже добре освоили ся... Ажъ отъ одного разу одинъ смѣливѣшій жидокъ, Іцикъ, сынъ богатого купця, сказавъ до коменданта: «Овва, чи то велика штука стрѣляти зъ патыками!... Кобы то мы стрѣляли зъ справедливими и стрѣльбами!» — На се поветавъ великий крикъ помѣжъ гвардію; дали ся чути голосы: «Чи ты Іцикъ одурѣвъ, чи збожеволївъ, на що тобѣ стрѣльбы заходчеся? Хиба хочешь, борони Боже, нещасти якого наробити?»

На те панъ комендантъ, погладивши лѣвою рукою вусъ, давъ знакъ, що хоче говорити; а якъ утихомирило ся, промовивъ.

— Хоробрѣ молодцѣ! не виджу я, щоби слова вашого товариша, пана Іцика, були такій недоладний Радше бачу я въ тыхъ словахъ правдивого духа военного, духа бдаги и жовнѣрекої смѣливости, що повиненъ одушевляти кожду народну гвардію... И высказати мушу, що менѣ самому вже неразъ приходило тоби на гадку; бо не гоноръ то, правду кажучи, що вы, такъ славній гвардіяки, муштруетесь патыками.. Рѣчъ певна, що стрѣляти — небезпечно. Але яке небезпеченѣство зъ ненабитої стрѣльби? Ненабита стрѣльба, се той самий патыкъ. Ненабита стрѣльба не вистрѣлить. Отже нехай такъ и буде! Одъ завтра будемо муштруватись справедливими стрѣльбами. Але — ненабитими. А якъ я замендерую: стрѣляй! тогды кождый потисне за дзинтель, и крикне зъ усеси силы: піфъ!... Се для нась выстарчить.

— Вівагть! най живе панъ комендантъ! закричали найбдажнѣйший зъ товпы на знакъ, що имъ се дуже сподобалось.

На другій день позношено кольканайцять стрѣльбъ ріжного калибру; полицеїскій, хлопець, старій жовнѣрекъ зъ магазину, якій де можна було запопасти... Комендантъ завдавъ собѣ богато працѣ, закимъ привчивъ хочъ деякихъ найсмѣлѣшихъ хочъ якъ-такъ по людски держати стрѣльби въ рукахъ... На той самий вечерь спросивъ своїхъ знакомихъ, мужчинъ и женщинъ, на мушtru, обѣюючи, що побачуть щось цѣкавого.

Посходила ся майже вся интелигенція мѣстечка. Коли гвардія вже такъ зъ годину помуштрувала ся, и щоразъ бдажнѣйше зъ порожніхъ карабиновъ стрѣляла, комендантъ похваливъ єв и въ надгороду за те подававъ кождому гвардистови по б крейцардовъ, щоби пішли до поблизького шинку и напили ся по склянцѣ пива. Карабини уставлено въ козлы на пляцу. Коли-жъ

гвардисты въ шинку напивали ся, підставлений полиціяты понабивали чимъ скорше стрѣльби порохомъ, по-подсыпали добре пановки и поскладали ихъ назадъ въ козлы, мовь нѣчого й не бувало. Понапивавши ся гвардисты набрали военного куражу, и явили ся смѣло и весело на пляцу, салютуючи бдь чола пану комендантovi.

— До стрѣльби и въ ряды! закомендерувавъ панъ комендантъ... Кождый чимъ скорше забирає свій карабинъ і стававъ до ряду якъ було велено.

— На рамя гверъ!.. мѣръ!.. — заголосивъ панъ комендантъ... Вправно виконали жидики коменду... Але коли потягнули за язычокъ, всѣ стрѣльби, мовь бѣсъ въ нихъ вступивъ, луснули, що ажъ въ уяхъ зазвенѣло.

— Ай вай! — застогнали въ одинъ голось всѣ гвардисты; покидали стрѣльби и мовь снопы попадали на землю, затыкаючи собѣ долонями уха і треплючи тонкими ножками, мовь порѣзаній курчата. Надармо комендантъ, що нишкомъ мѣло не прыснувъ зо смѣху, найдрашнѣйшимъ і найгрబнѣйшимъ голосомъ комендерувавъ імъ: Вставай! — Жаденъ зъ нихъ не хотѣвъ встати, доки всѣхъ стрѣльби не позбирano и не однесено геть далеко. Тай смѣху-жъ то було въ мѣсточку зъ тої геройскої гвардії! Але жидики не хотѣли вже бльше сходити ся на мушtru, і гвардія въ мѣсточку Н. на томъ і закінчила ся.

Денисъ.

КОРОТКА ІСТОРІЯ ЛІТЕРАТУРИ РУСКОЇ.

Написавъ Омеляній Огоповскій.

Ученій и недовченій грамотѣвъ пишуть, що література есть душою народної жизни, та що історія літератури есть образомъ духовного житя въ народѣ. Оно справдѣ такъ и есть, але толькo въ той літературѣ, що розвиває ся правильно зъ поглядомъ на жизнь народну. Руска же література письменна являє ся душою народної жизни толькo въ періодѣ новѣйшомъ, коли писатель рускій стали дѣйстно хбснуватись мовою и свѣтоглядомъ люду. До Івана Котляревскаго література письменна не була народною, тому-що розвой би спинали три елементы: навпредъ церковно-славянська византійщина, бдактъ культура польска зъ середньовѣчною науковою схоластичною, а наконецъ просвѣтна кормига царства московскаго.

Одъ того часу, якъ Володимиръ Великій, охрестили Русь, засновавъ въ Кіевѣ перші школы для науки языка церковно-славянського, ажъ до зруйновання Сѣчи запорозкої, майже нѣ-оденъ володаръ не думавъ просвѣтити Руси рднимъ словомъ і науковою питомою, майже нѣ-оденъ грамотѣвъ не писавъ нѣчого такого, що могло бы просвѣтити незрячихъ братобвъ. Тому-то склало ся таке диво, що люде письменній жили бдторонъ бдь люду, не дбаючи про его просвѣту, а списуючи переважно въ мовѣ мертвѣй такій творы, що бдь нихъ вѣяло холодомъ на молоду вдачу рдного народу.

Коли-жъ володарѣ, архієрѣ і книжники станули сторчакомъ супротивъ культурныхъ змагань люду неграмотного, то література письменна бдокромилася бдь устныхъ переказовъ простонародныхъ. Такъ отже

тая литература явилась въ болѣшой части мертвю, бо не оживлялась мовою живою, котрою говорила вся южна Русь. Проте окремо бѣ такаго нерозумного почину ученыхъ грамотѣвъ проявлялось саморѣдне просвѣтнѣе змагане люду неписьменнаго. И тіи-то книжниками за-напашеній незрячѣ смерды, козаки и въ загалѣ хлѣборобы вытворили себѣ словеснѣсть свою, що жила въ у-стахъ люду довгѣ вѣки. Книжники списували збрники, слова, посланія та иншій рѣчи князямъ, ієрархіи и па-намъ на потѣху, а неграмотный людъ співавъ себѣ ко-лядки, пѣснѣ та думы и розказувавъ себѣ давній казки, зберегаючи въ тыхъ творахъ переказъ своихъ дѣдовъ. Побѣдѣ мертвоты литературы книжной повѣяло живо-творнымъ леготомъ бѣ устной словесности простона-роднои. И отъ дѣзнавъ ся теперь ученый свѣтъ, что таи словеснѣсть есть найдорожшимъ жемчугомъ въ лите-турнѣ скарбовни всеси Славянини. Доперва изъ тои устной словесности рускою довѣдалась Европа, „хто мы? чия правда, чия кривда и чия мы дѣти“. Справдѣ, дивне диво! всякій книжники, що до недавнаго часу не хотѣли зближитись до простого люду, що въ гордости свойї не хотѣли его нѣчого вчити, приходять теперь смирно до не-зрячихъ своихъ братовъ и переймаютъ запопадливо са-морѣдну ихъ просвѣту, — письменній люде идутъ межи людъ неписьменній, учитись бѣдѣ него поезіи, философії, етнографії... Хоча же въ устнѣй словесности простого люду багато переказовъ запропастилось, все-жъ таки изъ окрушинъ колишиньго величнаго свѣтогляду люду руского можна зложити мозаику чудову, що являє ся найкрасашимъ образомъ народнои вдачѣ въ пантеонѣ про-свѣты Славянини.

Такъ отже годѣ сказать, что исторія литературы русской есть образомъ духовной жизни русского народа. Письменники русскій до Ивана Котляревскаго въ большій части не добавали житія народного, то-жъ ихъ творы являютъ ся переважно наслѣдуваніемъ взорцѣвъ византійскихъ, не маючихъ нѣчого схожаго зъ живою словесностію народною. Лише денекуды скрбзы завѣсу церковщины проглядываютъ дѣти рускои ненѣки, проявляются творы великои ваги, що списаній були на основѣ свѣтогляду своего питомого, примѣромъ Слово о полку Игоревомъ; але церковній достойники, ба й простѣй черпци не сприяли розвиткови литературы свѣтской, въ котрой добавали останки вѣрування поганського. Одтакъ стало ся, что грамотѣвъ русскій бережливо переписували всякихъ церковній творы, а жахались писанія свѣтскаго, незгѣдного по ихъ понятіямъ зъ основою вѣры христіянской.

Та не только въ добѣ володарства князѣвъ рускихъ, але иѣ изнѣшне, коли полуднево-захѣдну Русь сполучено зъ Литвою а опѣся зѣдинено зъ Польщею, книжники рускіи не могли якось навернутись до свѣтогляду люду простого; а въ той части Руси, юѣ въ договорѣ Переяславскому (1654) перешла подъ власть Москвы, письменному чоловѣкови зовсѣмъ не можна было думати про просвѣту хлѣбороббѣ-Украинцѣвъ. Такъ отже розвѣй письменности нашои до Ивана Котляревскаго бувъ въ большої части неприроднымъ и неправильнымъ, изъ-за чого доперва бѣдъ сего реформатора словесной нашои жизни починає ся зближене ученыхъ и недовченыхъ грамотѣвъ до люду закрѣпощеного, который побѣя зруйнованія Сѣчи запорозской лишивъ ся послѣднѣго своего захисту въ оборонѣ своихъ правъ поконѣчныхъ.

Все-жъ таки и въ попереднихъ добахъ исторіи ли-

тературы руской добаваемо денекуды здоровї зерна, посѣянїй въ рѣдну ниву; только-жъ нѣгде правды дѣлти, що въ тяжкобѣмъ лихолѣтю народнѣмъ не одно зерно за-санѣтилось у своїмъ зародѣ. Про-те такожъ давнѣйшии творы письменнї мусять увѣйти въ оглядъ исторіи литературы рускої; всякий бо важнѣйшии памятники нашей бувальщины суть намъ дорогою спадчиною колишней Руسى. А вже-жъ въ сїмъ оглядѣ вдоволимось лише загальнимъ нарисомъ исторіи словесности давнѣйшои. Таѧ словесность есть вправдѣ важною для чоловѣка грамотного, однако не подає намъ образу просвѣтныхъ змагань цѣлого народа руского. Ажъ нова доба нашого життя литературнаго вызначає ся такими прикметами, якіи высказываютъ явно самостойнѣсть литературы (мало)-русской супротивъ словесности великорусской (российской). Тому-то сю добу треба намъ представити ширше, оцѣняючи литературну дѣяльнѣсть всѣхъ писательствъ важнѣйшихъ.

Такъ отже исторію литературы (мало)русской дѣлимо на пять періодовъ:

Періодъ першій — починає ся єдъ зачатківъ письменности рускої, с. є. єдъ вѣку XI., и простягає ся до нападу дикои Татарвы на Русь (1240 р.). Сей періодъ можна назвати славянско-русскимъ.

Періодъ другій — бѣ нападу татарскаго до сполученія полуднево-захѣдної Руси зъ Польщею (1386 р.). Се есть періодъ упадку литературной жизни на Руси.

Се єсть періодъ упадку літературной жизни на Руси. Періодъ третій — бдь сполученя полуночево-західної Русі зъ Польщею до заснованя колегію Могиллянською въ Кіевѣ (1632 р.). Сей періодъ зовемо польско-руськимъ.

Періодъ четвертый — бѣ заснованія колегіи Могилянської до Ивана Котляревскаго — періодъ схоластичнаго.

Періодъ пятый — бѣдь Ивана Котляревскаго до нашихъ часовъ. Сей періодъ уважає ся чисто-русскимъ, або народнымъ.

(Дальше буде)

ОЧЕРКИ ИЗЪ ИСТОРИИ СУЧАСНЫХЪ СЛАВЯНСКИХЪ ЛИТЕРАТУРЪ

Бажаючи по можности знакомити читателівъ „Зорѣ“
зъ становъ и розвоемъ сучасныхъ литературъ братніхъ-
намъ славяно-скіихъ народовъ, мы войшли въ зносины
зъ деякими писателями и патріотами рѣжніхъ славяно-
скіихъ племенъ, котрій приrekли намъ часъ бѣ часу по-
давати для „Зорѣ“ звѣстки и розправы про славяно-скій
литературу и знатнѣйшихъ писателівъ. Въ першомъ
рядѣ подаємо ту гарну розправу Внов. Франтишка Рже-
горжа, горячого прихильника нашого руского народа и
нашоно народної литературы, котрый бѣлькохъ лѣтъ
живучи на нашої землі, близь Львова, неутомимо тру-
дить ся надъ тымъ, щобъ братовъ Чеховъ знакомити
зъ нашимъ народнымъ и литературнымъ житемъ. Въ чоль-
нихъ ческихъ часописяхъ, якъ „Světozor“, „Slovanský
Sborník“, „Zlata Praha“ и др. разъ въ разъ печатають ся
его працѣ про галицку Русь, зъ котрыхъ важнѣйши
були: „Руске село“, „Рускій похоронъ“, „Руске весѣлѣ“,
„Гайдамаки на Руси“, „Птахи въ пѣсняхъ и повѣткахъ
рускіхъ“ и др. Теперь приготовове би працю зъ исто-
рії нашоно литературы — про Шашкевича. П. Ржегоржъ
дуже радо єдкликнувъ ся на нашу просьбу и написавъ
спеціально для „Зорѣ“ отсуто працю про одного зъ чоль-

ныхъ поетовъ свои славной отчны, котру ту въ до-
словнѣмъ перекладѣ подаюмо.

Редакція „Зорѣ“.

I.

СВАТОПЛЮКЪ ЧЕХЪ.

Той геніальный ческій поеть родивъ ся д. 21 сѣчня 1846 р. въ Остржедку коло Бенешова. Батько его походивъ зъ родины хлѣборобской, сеѣдлои въ с. Перуци коло Лоннъ и бувъ экономичнымъ управителемъ въ рѣжныхъ мѣсяцахъ, а на послѣдку черезъ 17 лѣтъ бувъ за-
вѣдателемъ капитульныхъ добръ Вране коло Сланего. Бувъ то запобѣгущій господарь, але при тѣмъ не занед-
бувавъ якъ настараннѣйше выховувати своихъ десятеро дѣтей, мѣжъ которыми Сватоплюкъ бувъ найстаршій.

Сватоплюкъ зъ разу ходивъ до сѣльской школы въ Литнѣ коло Берауна, познѣйше въ Вранѣмъ, по чомъ вступивъ до гимназіи въ Литомиричахъ. Ту скончивъ однажожъ только першу клясу; прочѣ клясы пройшовъ въ Празѣ на Новѣмъ Мѣстѣ, а бддавши ся на университетѣ студіямъ правничимъ, зложивъ публичнѣ испыты зъ знаменитымъ успѣхомъ. Якійсь часъ практикувавъ въ адвокатскѣй канцелярї, але швидко покинувъ се ремесло й бддавъ ся литературѣ. Въ р. 1869 вѣвъ редакцію часописи „Rókrok“, въ р. 1871 редактувавъ „Světozor“, бдтакъ якійсь часъ зъ д-ромъ Сервацемъ Геллеромъ мѣсячникъ „Lúmir“. Въ р. 1874, одержавш запомогу бдь „Svatoboru“, выршивъ въ подорожъ на Кавказъ; подорожъ та показала даже благодатный впливъ на его духа и сподила численнѣ его поезіѣ. Зъ тымъ же Геллеромъ основавъ въ р. 1872 мѣсячникъ „Květy“, который и доси даже щасливо веде ся и есть Чѣльною окрасою ческїй литературы. Редактируютъ сей мѣсячникъ оба основателї.

Першій томикъ поезії Чеховихъ вышовъ пдѣ написомъ „Básně“. Подѣленый бнѣ на пять частей: въ першой помѣщена бѣльша поема „Буря“, дальше слѣдує цикль меншихъ поезії обнятыхъ спѣльною назовою „Сны“. Въ третій части помѣщены „Адамиты“, велика поема въ сѣмохъ спѣвахъ. Въ четвертій бблѣйшій сонѣ пдѣ написомъ „Ангель“, — а на послѣдку йдуть меншій поезіѣ.

Згадаємо попередъ всего про великолѣпну поему „Адамиты“. Тою поемою Чехъ розпочавъ рядъ великихъ поемъ епичныхъ, якихъ не богато має ческа литература. Поемою тою доказавъ Чехъ, що есть епикомъ великого стилю и одинъ зможе сотворити широко заснований епостъ. Основа „Адамитовъ“ исторична. За часѣвъ Жижки, въ XV. столѣтіи помѣжъ іншими релігійними сектами особливу увагу звернула на себе секта прозвана Адамитами або Голяками (Naháci); визнавцѣ си ходили зовсѣмъ нагї, не вѣрили анѣ въ Бога анѣ въ чорта, а бачили Бога въ добрихъ, а чорта въ злыхъ людяхъ. Пdѣслia чѣльного артикулу свои вѣry вважали супружество грѣхомъ и розпусту обовязкомъ и вправляли огидній оргїт въ полудневѣй Чехії, на островѣ рѣки Нежарки. Вожака свого называли Мойсеемъ. Жижка не можучи довше зносити ихъ поступківъ, выршивъ противъ нихъ зъ воинною силою и мечемъ та огнемъ вытративъ цѣлу секту, заховуючи при житю лишь одного, щобъ вчинивъ визнане о вѣrѣ своихъ спѣльниковъ. Основа ся для поетичного обробленя о кѣлько понадна, о только й трудна. Чехъ роздѣливъ сѣ на сѣмъ частей, такъ що й поема его складає ся зъ семи пѣсень.

Зъ кавказской подорожъ повествує епостъ „Черкесъ“, напечатаный 1875 р. въ часописѣ „Lúmir“. Въ ческѣй

осадѣ Методіевицяхъ на Кавказѣ живъ ческій емигрантъ Яворъ зъ дочкою Людмилою, въ которой закохавъ ся козакъ, що частенько до нихъ навѣдувавъ ся. Ale разъ не заставъ Людмилы дома; вышла десь въ поблизу горы и бѣльше не вернула. Нѣхто не знавъ, де пропала. Ажъ разъ отой козакъ зъ старшимъ ъхавъ черезъ лѣсъ, коли въ тѣмъ зъ за дерева до нихъ стрѣлено. Почали гнатись за слѣдомъ, и зловили молодого Черкеса, который имъ затымъ розказавъ свои пригоды. Воювавъ бнѣ при боцѣ Шамиля противъ Россіянъ, а по его упадку скрывъ ся въ кавказскїй горы, щобъ мстити ся за кривды причиненій его землякамъ; поприсягъ кроваву ненависть для кожного не вѣруючого въ Аллаха. Одного разу спѣткавъ ся зъ козакомъ, который его тяжко ранивъ. Упавъ зомлѣлый, а коли пробудивъ ся, вгледѣвъ недалеко прекрасну дѣвчину, котру до себе прікликавъ. Она побѣгла и вернула ся зъ лѣками. Затымъ доходила до него и доносила ему всего, чого потребувавъ. Черкесъ выздоровѣвъ, але почувъ, що любить ту дѣвчину, а она его. Тодѣ прийшла ему въ тямку присяга, и одного дня, коли дѣвчина прийшла до него, пробивъ сѣ своимъ кинжаломъ. Ale въ той хвили затоплюється въ грудь Черкесову кинжалъ молодого козака, который въ нещаснѣй убйтѣ дѣвчинѣ познавъ свою улюбленулю Людмилу.

За „Черкесомъ“ слѣдувала 1878 р. нова поема Чехова, названа „Европа“, въ семи пѣсняхъ. Не має основы такъ широкой, якъ „Адамиты“, або „Черкесъ“, але за те визначується множествомъ цѣкавихъ а визнеслыхъ епизодівъ. Въ той поемѣ, якъ и въ бѣльшої часті Чеховихъ поезії проводна думка має велику донеслость етичну: що такожъ свобода може перейти въ самоволю, котра для людскої суспѣльности не користна, а шкодлива. Та думка набирає тымъ бѣльшої ясності, що виведена въ двохъ персонификованихъ противенствахъ. Найбѣльшъ викончений суть пѣснѣ 1, 2 и 7, а особливо конецъ семої єсть порываючо сильный. Вкажемо ту на деякій мѣсяцъ поемы. Нигилистъ говорить о прізрачності цѣлого сучасного знанїя: „знає то кождий зъ васъ, що не знає нѣчого!“ Инишій бесѣдникъ заключає: „попередъ всего и надѣль все для людства потрѣбно лишь хлѣба, хлѣба!“ Великою прикметою „Европы“ єсть багатство новихъ, препынныхъ образівъ зъ природы. Свої враждія зъ подорожъ по морѣ спожиткували ту Чехъ знаменито.

Въ часописѣ „Květy“ подавъ Чехъ 1878 р. дѣзначнѣйшій поема епичнїй: „Жижка“ и „Въ тѣни липы“. Жижка являється намъ якъ уривокъ зъ бѣльшого дѣла; проте Чехъ єсть одиночкъ зъ живущихъ ческїхъ поетовъ, который може написати народнїй епостъ про народного героя ческого, про Жижку. Въ бояхъ гуситскихъ Прага творила силну политичну партію, и прийшовъ часъ, коли Пражане зъ тымчасовимъ владаремъ своимъ Жигмонтомъ Корибутовичемъ хотѣли заключити миръ зъ цѣсаремъ Жигмонтомъ, братомъ помершаго короля ческого Вацлава IV. и приняти его за короля, о що Жигмонтови дуже йшло. Довѣдавши ся о тихъ переговорахъ Жижка, который весь вѣкъ свїй побѣдоносно воювавъ противъ „паписта“-Жигмента, розлютивъ ся до тої мѣри, що задумавъ всѣхъ Пражанъ вyrѣзати и саму Прагу згладити зъ лица землї. Притягнувшись передъ Прагу, заходивсь сповинти свїй намѣръ. Вже мавъ бути вydаний розказъ до штурму, коли въ тѣмъ зъ мѣста спущено мѣстъ зводженый, и по нѣмъ выступили до та-

Original from

UNIVERSITY OF ILLINOIS AT
URBANA-CHAMPAIGN

бору Жижкового вефь найчблънѣйшѣй пражскїй мѣщане, благаючи о пошанованїи горожанъ и мѣста. Коли благаючи у гетьмановъ таборитскіхъ не находять послуху, выступаю молодой мужъ, Янъ Рокичана, который эзъ пропытываючи промовою обертає ся до самого слѣпого героя:

Всмири свой гнѣвъ! И Богъ свой гнѣвъ всмирия!
У многихъ славныхъ и великихъ бояхъ
Побѣда твоему мечу вемѣхалась —
Але надъ вефь, надъ вефь славнѣйша буде
Побѣда, сли днесъ власный гнѣвъ поборешъ!

Коли ты Жижка, якъ го въ серцѣ маємъ,
Сли божій ты герой, опора наша,
А только ворогъ владцѣвъ вѣроломныхъ,
Котрого скранъ палае лишь вѣтхненемъ
За честь народну, за святес дѣло, —
Вѣдѣа якъ другъ до радостной Праги!

Жижка задумавъ ся, что Морава обсаджена вѣйскомъ Жигмонтовымъ, наразъ пѣдвѣвъ чоло, зѣтхнувъ глубоко . . . — и по надъ головою
Вразъ замахнувъ тяжкою булавою:
„Въ имя Господне, дѣти, до Моравы!“

Велика стѣйностъ поетичной творчости Чеха тамъ особливо ясно выявляє ся, де онъ малое речѣ не новѣй, оспѣвуваний и описуваний вже найзнатнѣйшими поетами. Послушаймо, якъ въ „Жижкѣ“ малюю похѣдъ табору:
— — — Пѣдъ колесами дуднитъ земля,
И ретязъ звучно зъ ретяземъ спинаеся,
Чутны хряскъ збруѣ, посисты бичѣвъ,
Гласть мужѣвъ, крикъ дѣтей, жѣночѣ спѣви
И шелестъ картъ изъ книги письма святого,
И незлѣчимѣ кроки, тупѣть коней...
Все те сплываєсъ зѣвльна, завмирає, —
Ще шептѣтъ чути десь коло табору,
И той вихъ, и въ шатрѣ пѣпъ домоливши
На срѣбну клямру книгу замыкає.

Посля „Жижки“ слѣдувавъ народній епостъ „Вѣ тѣни липы“, въ которѣ Чехъ досягнувъ вершка свои поетичной творчости. Стѣйностъ той поемы въ ческой литературѣ може порѣвнati ся эзъ „Наномъ Тадеушемъ“ въ польской. Се поема широ ческа; въ нѣй проявляє ся майстернѣсть Чехова въ характеристициѣ осѣбъ, которая есть въ поэвѣ пластична, бо поетъ дѣбравъ собѣ особы самій типовѣй, повнѣжіи житя. Вѣ тѣни крѣслатои липы на селѣ зѣйшлось де-кѣлька селянъ, щобъ забавити ся оповѣданемъ рѣжныхъ пригодъ и выгадокъ. Бачимо ту возможного сусѣда, що зъ люлькою въ зубахъ розказує рѣчи поважнѣй а цѣкавѣй; кравца, що не менше вправнѣй въ робленю иглою, якъ и въ оповѣданю; худого учителя, що поглядъ свой разъ у разъ звертає на образъ Мозарта на свой табакерцѣ, эзъ которои ненастанино черпає покрѣплење; далѣ недоступнаго инвалида эзъ геройскою головою, въ дивнѣй шапцѣ, ненастанино пыкаючого люльку. Розумѣєсь, есть ту й мелникъ эзъ здоровенными вусами и великій силач. Оттѣ то мужѣ рѣжныхъ становѣ, сидячи въ пѣвокругѣ, розмовляютъ. Подамо ту хочь одинъ образокъ эзъ оповѣданя поважнаго сусѣда. Буде тому пять лѣтъ, возивъ я послѣдній вже копы зъ поля, коли въ тѣмъ несподѣвано ломаною ческою мовою пытаєсъ мене чужій якійсь панъ, чи се Бартово поле. — Було, — бѣзказавъ я, — я купивъ его кѣлька лѣтъ тому назадъ. Затымъ далѣ почавъ мене выпытуватись про стару Бартову, и въ кѣнци давъ менѣ пѣзнати ся, що онъ бы си синъ эзъ Америки. Стрѣча его эзъ матѣрю була

дуже сердечна, але не довго тѣшивъ ся тымъ щастемъ, бо мати швидко померла.

Поховавъ є въ лено родної землѣ
И зомлѣле тѣло й самъ зложивъ при нѣй.
И обое разомъ въ гробѣ сплять одному, —
Легка-жъ ему певяю чорная земля:
Бо на материинскомъ серцѣ дорожому
И провина й горе солодко дрѣма'.

Хочь могло бъ здавати ся, ѩо оповѣданя „вѣ тѣни липы“ нанизаний зовсѣмъ злuchайно, то по близшѣмъ оглядѣ мусимо признати, ѩо вефь они мають внутрѣшну звязь, основану на психологичнѣй ассоціаціѣ выображеній. Поважнѣе оповѣдане сусѣда о тѣмѣ, кѣлько горя перетерпѣвъ синъ Бартовои въ чужинѣ, дас кравцеви на году розказати щось смѣшнаго изъ своихъ пригодъ въ чужинѣ. Зъ того учитель выводить, якъ то дивно не разъ въ людескомъ житю всяки пригоды сплѣтають ся, а на доказъ того оповѣдае зимову пригоду эзъ своего власнаго житя, якъ то онъ въ зимѣ покохавъ ся эзъ своею небжжкою жѣнкою. На те говорить инвалидъ:

Бачь, якъ панъ учитель гарно настъ забавивъ
Зимовову пригодовъ, простымъ рѣчи збѣгомъ,
Мовъ бы зъ казальницѣ слово къ слову ставивъ,
Лѣпше говоривъ, нѣжъ въ той часъ бѣгавъ снѣгомъ.

Господыня навязує до кѣнца пересадного оповѣданя инвалида доказуючи, ѩо иншимъ Ѣе й бѣрше лучало ся, нѣжъ ему, въ доказъ чого розказує пригоду дѣвчинѣ выслуженого вояка. Сама згадка про „дѣвчинку“ выстарчаетъ вѣзникови, глядячому зъ поддаша на цѣлу зѣрану кумпанію, ѩобъ розказавъ идильку зъ своего житя. Вѣзникъ кончить свое оповѣдане зазывомъ до музыки, ѩобъ загравъ якои скочои; се спонукуетъ музыку, розказати одну сумну пригоду, яка ему лучилась.

Франтишекъ Ржегоржъ.

(Дальше буде.)

Пригода посля нападу татарскаго въ роцѣ 1676.

Не такъ то и дуже давно, якъ на наше Покуте Ѣе забѣгали Татаре. Въ другой половинѣ минувшаго вѣку на якихъ 20 лѣтъ передъ заборомъ Крыму черезъ Россію перелѣтали они Ѣе широкими загонами цѣлу Наднѣстриянину ажъ по Самборѣ, послѣдній разъ яко союзники барскихъ конфедератовъ, коли тѣ переганялисъ въ борѣ зъ ѡдѣлами россійской арміи зъ мѣсце на мѣсце, не стаючи за для слабыхъ-своихъ силъ нѣде до большого бою. Пригадую собѣ дуже добре, въ якій жаль и страхъ впровадивъ бувъ мене покойный мой батько, коли менѣ оповѣвъ подробно про спустошене и руину, яку Татаре за собою лишили були въ Бышовѣ недалеко Галича, якъ руйнували и грабили церкви и хаты селянскѣ, забирали худобу, якъ кололи дѣтей списами, а стары люди вѣткали въ лѣсы и въ нетечѣ. А треба знати, ѩо батько се оповѣдавъ не посля якои книжки, але посля оповѣданія паочнаго свѣдка, одного бышовскаго старика, ѡдѣлъ-котрого самъ все то чувъ, будучи Ѣе малымъ хлопчикомъ.

Нынѣ завмерли вже по найбѣльшѣй части устий переказы про тѣ напады, а исторія передала намъ про нихъ вѣсти лише въ ширшихъ контурахъ, оповѣдаючи, якими шляхами йшли бисурмане, які села поспалили, кѣлько дѣтей по-топтали кѣнками, або кѣлько людей забрали зъ собою въ люту „агарянскѹ“ неволю. Про инише, якъ жило ся тымъ полонянникамъ, де зложили они кости свои, на якихъ каторгахъ

Original from
UNIVERSITY OF ILLINOIS AT
URBANA-CHAMPAIGN

ломались ихъ силы въ кровавомъ потѣ, колько красавицъ русскихъ скоротало вѣкъ свой далеко ѡдь родины въ гаремахъ татарскихъ, або колько очей заливалось слезами а сердецъ кровю на позостальныхъ згарищахъ, коли нестало когось зъ роднѣ, се треба вже хиба себѣ самому додумати. А бдгравалось тогда чи мало трагичныхъ подѣй. Много подрѣбныхъ фактovъ и сумныхъ пригодъ подадутъ намъ зъ часомъ численній роднинъ лѣтописѣ, які любили писати вельможѣ очевидцѣ въ формѣ памятникovъ або дѣлрѣвъ, чтобы потомкамъ лишити по себѣ память. До теперъ однакоже не богато ще оголошено ихъ друкомъ. Дещо, що хочь по части стоять въ звязи зъ тими сумными подѣями, знайде ся и въ старыхъ актахъ городскихъ и земскихъ, особливо при так旤 нагодѣ, коли нападъ татарскій потягнувъ за собою въ наслѣдку якій процесъ, который вымагавъ втягненія деякихъ вѣстей въ судові книги, хочь на толькo, на сколько одна аба друга сторона того потребувала до мотивованія скарги або обороны.

Подаемо тутъ оденъ образецъ, ѡдносячій ся до нападу Татаръ на Покутѣ въ р. 1676, до того отже часу, коли Турки облягали лише що выбраного короля Собѣскаго въ Журавнѣ, коли оденъ загонъ татарскій здобувъ и сналивъ Скитъ манявскій (6 вересня), зруйнувавъ Перегининско, але не мôгъ змусити до здачъ околичныхъ мешканцївъ, который були заѣкли ся на горѣ Чутѣ.*)

Судовий актъ, о котрому бесѣда, має таку напись: *Ex parte Kalinowski contra Religiosos Monachos Skitenses. Feria 6-ta post Dominicam Laetare Quadragesimalem proxima. A. D. 1681.**)* Дальше слѣдуетъ цитациа, которую подаемо въ рускому перекладѣ въ скороченію, зъ опущенемъ фразъ, заходящихъ ся при всѣхъ судовихъ актахъ того рода.

„Андрій на Потоку Потоцкій, воєвода и генераль землѣ кіевской, галицкій, коломыйскій и лежайскій староста. Силою власти королївской и нашои старостиинской наказуемо Вамъ, о. Варлаамови Филиповичеви, игуменови монастыря угорницкого и всѣмъ черцамъ того-жъ монастыря, щобы точно и доконечно явили ся на означеный речинецъ передъ нами и нашимъ судомъ городскимъ въ Галичи. Выступиши противъ Васъ зъ скаргою Валентинъ Калиновскій, підчашій землѣ галицкїи и дѣдичъ села Гостова и закидае Вамъ таку провину: въ часѣ нападу турецкого и татарскаго перебували Фитеи и того-жъ жѣнка Явдоха, обое зъ Якубовки, підданіи Калиновскаго, въ околици монастыря угорницкого. Бисурмане забрали имъ всю худобу и розбили паську, але готовый грощь, такъ въ золотѣ якъ и въ срѣблѣ, рѣвно-жъ поясы срѣбний и такожъ всѣляке начинie***) законали они недалеко монастыря въ землю и уратували тѣ скарбы передъ хижими розбирашками. Але обое впали въ руки Туркобогъ, который тогда вертали зъ підъ Журавна; Фитееви отдали голову, а его жѣнку завели въ тяжку неволю, де и теперъ ще каратає свой вѣкъ. Бажаючи выкупити ся на свободу, переказала Явдоха черезъ іншого полонянника, который выкупивъ ся бувъ зъ неволѣ и вертавъ домой, щобы еи грошѣ, закошани по-кѣнимъ еи чоловѣкомъ въ тѣмъ а тѣмъ мѣсци, ѡдшукали и єи выкупили зъ полону. Вы-жъ угорницкій черцѣ дознававшись о тѣмъ ѡдь того вызволеного полонянника, шукали за

*.) Чута, высокій кружлякъ значної высокости, лежить на лѣвобѣмъ березѣ Ломницѣ въ половинѣ ѡдаленія мѣжъ Перегининскомъ а купелями ѡдлютскими. Підъ горою пльне рѣка Чута, лѣвобѣчный пропливъ Ломницѣ.

**) Актъ ѡдносиеть ся до василіанскаго монастыря въ Угорникахъ підъ Отынїєю. Дата означає пятницю, 21 марта 1681 р., т. в. день, въ котрому той актъ втягнуто до галицкихъ актовъ городскихъ.

***) „Pecunia magna tam in auro quam in argento et cingulis Argenteis et aliis vasibus... Acta Castr. Hal. Lib. Ind. 184. стор. 239.

скарбомъ такъ довго, ажъ поки его не ѡднайшли, а ѡдшукавши не ѡдали вы его, якъ бы було належало ся, дѣдичеви, але обернули на свой власный ужитокъ, а тымъ самимъ стались виновниками, що нещаслива Явдоха позбстає ще до теперъ въ неволї*). Тому ѿ ѡбуде ся зъ Вами судова розправа и буде ѡдь Васъ жадано, ѹобы вы або скарбъ выдали дѣдичеви, або щобъ за него таки самі выкупили бранку и єи ѡдь зъ татарской неволї. Дано на галицкому замку feria 2-da post Dominicam Invocavit Quadragesimalem A. D. 1681.**) Доручено въ Угорникахъ черцеви діаконови.

Не знаємо, чому и де цѣла справа застриягла, бо дотычно того процесу не знаходимо въ р. 1681, анѣ въ р. 1682 зовсѣмъ жадного акту, и аже донерва підъ датою облаты 22 мая 1683 знаходимо нову цитацию, майже до слова таку саму якъ попередна, зъ тою лиши рѣжницею, що вийшла вже ѡдь нового галицкого старости, Станислава Потоцкого.***) Таа друга цитациа має дату 13 цвѣтня т. р., то єсть вѣйтброка по цвѣтнїй недѣлї, а доручено єи въ монастырѣ въ суботу по Проводахъ (послѣ лат. кал.)

Спѣрвъ скончились ѡдноєрва въ р. 1687. Дня 18 жовтня т. р. угодились мировыми судомъ обѣ стороны, т. е. по-вильигиуменъ Галактіонъ Городецкій и підчашій Калиновскій, а судъ наказавъ въ р. 1689 тую на письмѣ списану угоду, принесену игуменомъ до суду, втягнуту до своїхъ актовъ. Рѣчи, о котрой ведено процесъ, — читаємо въ той угодѣ — выкопавъ підданій монастыря, Лазарь Плахиковий, а не черцѣ. Ты купили ихъ у него за суму 181 зло. польскихъ. Суму тую має отже „romieniony Ociec abo succedaneus do rãk Pana Czesnika od teraz za 4 niedziel realiter oddać“, має заплатити 14 гривень кары, а Лазарь мусить въ присутности підчашого зложити присягу, що се всѣ рѣчи, котрой выполнавъ, и єи ихъ больше не було.****) Видко зъ того, що Явдоха ще и въ тѣмъ роцѣ не була въ дома, бо коли бъ була вернула, то присяга тая була бы непотрѣбна.

Остатній документъ ѡдносячій ся до той справы, становить поквитоване зъ стороны Якова Калиновскаго, Валентинового сына, на 200 зло. польскихъ зъ тою увагою, що „Jegomość Dobrodziej Rodzic moy sam Ichmościów Quito-wać będzie“. Єсть тамъ и згадка, що Лазарь зложивъ дѣйстно присягу, о котрой говорено вище. Документъ той ноєнть дату 22 жовтня 1687 р.†††)

Зъ іншихъ историчнихъ жерель довѣдуємо ся, що монастырь угорницкій приймивъ унію донерва въ р. 1710, отже 10 лѣтъ по явноСмъ оголошенню зъ стороны львовскаго єпископа Іосифа Шумлянскаго, що ѡдказуєсь ѡдь православія, а приступає до унії.†† Тымъ самимъ ѡлучивъ ся монастырь такожъ зъ польї зависимости ѡдь манявскаго Скиту, ѡдтакт бувъ прилучений посли нової організацїї Чина св. Василія Вел., яку у себе перевели Василіане-уніяты рускої провинцїї, доprotoархимандри рускої, установленої на соборѣ архимандритовъ и игуменовъ у Львовѣ р. 1739.†††)

Юл. Целевичъ.

*) In strictissimis carceribus ad hucusque manere causastis.

**) Т. в. въ понедѣлокъ, 24 лютого 1681 р.

***) Acta Castr. Hal. Lib. Ind. 186, стор. 393—395.

****) Acta Castr. Hal. Lib. Ind. 189, стор 1908. Сей документъ єсть списаний по польски.

†) Ibidem, стор. 1910.

††) Гл. Сводную лѣтопись о. Петрушевича въ литер. Сборнику Матицѣ за р. 1872 и 1873, стор. 45. до р. 1612. Послѣ рукописи митр. Льва Кишка зложивъ угорницкій игуменъ въ р. 1710 (катоцкїе) исповѣдале вѣры въ руки митр. Юрія Винницкого а въ присутності єпископа пиньскаго, Порфирія Кульчицкого.

†††) Зъ протестації, умѣщеної на стор. 1427-їй 241-он книги галицкихъ актовъ городскихъ видко, що въ р. 1738 бувъ игуменъ

Original from

МАРКІЯНЪ ШАШКЕВИЧЪ.

(Кóлька словъ о его значению. Читано въ Хоростковѣ, подчасъ вандровки академ. молодежи 1885 р.)

I. Трафляютъ ся на свѣтѣ люде, и ѿдь природы вже такъ обдарованій, и въ такихъ обставинахъ житя выростаючи, ѿзумъ ихъ потрафить зрозумѣти и ѿдповѣсти на все то, ѿпредѣля довгій ще часы займає и мучить розумъ и серця многихъ ихъ наслѣдникъвъ. Такій щасливъ чи нещасливъ люде видять ясно тамъ, де другій довгій ще потомъ чась блукають у потемкахъ,— они безичній и смѣливъ тамъ, де другій довго ще, довго нѣ на се, нѣ на те рѣшити ся не можуть; люде сї ѡдчувають въ щасливой хвили, неразъ може й не зовсѣмъ свѣдомо, потребы, невзгоды и болѣ своего часу, и находять на нихъ зараду, подчасъ коли другій, страждущій власне ѿдь тыхъ потребъ и невзгѣдъ, дармо за причинами своихъ терпѣній и за зарадою шукають. Людей такихъ, коли они владаютъ поражаюкою силуо таланту, а може, коли зростуть и выховають ся въ особливо щасливыхъ условиахъ житя, зовемъ геніями. Може однакожъ геній — нѣмъ вновиѣ розвинесе — згинути або змарнѣти, такъ якъ и все друге на свѣтѣ; не все-жъ и не для всѣхъ условини житя однако щасливъ; не кожда суспільностъ, и не все зможе выростити генія. До людей такихъ, обдарованихъ яснимъ окомъ и чуткимъ сердцемъ, хочь и не до геніївъ належить и нашъ Маркіянъ Шашкевичъ.

II. Було то (тому пятьдесятъ колька лѣтъ назадъ) въ чась самого розгарту словянскаго житя, розвиту словянской науки, къ часѣ словянскихъ ученыхъ: Шафарика, Конитара, Карадича и автора одушевленои, всеславянской поемы Dcera Slavy (Донька Славы) словаика Коллара. Було то въ чась переволоційнѣмъ, коли ледви ѿ по трохи втишились могучій судороги великои французской революціи; коли всюды по земляхъ давної Польщѣ приготовлялись повстанія зъ 1830/1-ого а далѣ 1846. року, и въ сї цѣлі розснувались нитки незчислимыхъ польскихъ змовъ противъ Австріи, Россіи и Пруссіи. Було то по части по, по части же (именно у Словянъ) ще въ саме въ часѣ завзятон, загально европейской борбы поезіи національно-романтичнои, поезіи черниаючои (у сусѣдныхъ памъ Нѣмцѣвъ, почавши ѿ Гердера) свои думки и слова зъ пѣсень, переказовъ и поглядіовъ рѣднаго народа, — зъ поезію „ученою“, „панскою“, т. зв. несводкаличиною, що слѣпно наслѣдуvalа поетичный способъ представлена зъ давнихъ, греческихъ и латинскихъ взорѣвъ, не могути а часто й не змагаючись порозумѣти справдѣ класичного змѣсту.

Чась сей ѡдозвавась и у насъ. Не дивница: творы ученыхъ и писателѣвъ словянскихъ доходили и до насъ, а многиѣ зъ нашихъ писателѣвъ и ученыхъ дружились и знаніемъ того монастыря Сава Книгиницкій. Бувъ бѣть отже вже уніять. Въ протестації той виступивъ на галицкому замку зъ скаргою на Книгиницкого Generosus Michael Moszyński по той причинѣ, що коли вертавъ зъ Городенки (якъ пише въ скарзѣ) и на дозрѣ злучайно кликавъ свого пса, тойже игуменъ, думаючи, що бѣть (Мошинській) на удри за нимъ мовы бѣ за собакою, ключе, напавъ на него, збивъ батогомъ и згильбивъ найогиднѣйшими словами его шляхотску честь (ratione... sui protestantis innocui tententis de bonis Oppidi Horodenka sicutem suum proprium vocasset, formato sibi injusto praetextu, ac si in locum canis eundem Religiosum vocasset, sui protestantis flagro concussionis, Honoris Nobilitaris verbis indecentissimis affectionis...) Мошинській показузвавъ въ судѣ наявѣть батогъ одобраный игуменови, и раны изъ тѣлъ. Игуменами, якъ видимо, выбирano въ тихъ часахъ людей бодрыхъ и крѣвихъ не лише духомъ але кулакомъ. Що до тон справы не знаходимо вже въ дальшихъ актахъ жадної згадки, видко, що обѣ стороны поєднялися и заморили напастливого хробака тогдышнімъ звичаємъ въ чарочцѣ доброго медку.

сились письменно зъ учеными и писателями словянскими: такъ на пр. Шашкевичъ зъ чехомъ Каубкомъ и полякомъ-Василевскимъ, Вагилевичъ зъ чехами: Шафарикомъ и Запомъ и зъ полякомъ Бѣльовскимъ, Головацкій зъ загаданымъ вже словянскимъ поетомъ словакомъ Колларомъ; Іосифъ Левицкій и епископъ Іванъ Снѣгурскій зъ словѣнцемъ Конитаромъ и т. д. и т. д. А що и творы словянскихъ ученыхъ у насъ були добре звѣстий, о тѣмъ довѣдуюсь зъ власныхъ устья нашихъ тогочасныхъ писателѣвъ.

Быстро розвивалось тогда духове жите и на сусѣднїй Українѣ. И українскій учений, н. пр. Іосифъ Бодянскій, Срезневскій и др. живо переписують ся зъ словянскими учеными. А дѣяльнѣсть тыхъ словянскихъ ученыхъ викликала швидко подобну дѣяльнѣсть и у насъ: займають ся збираниемъ и розслѣдуванемъ памятникъвъ старини, нашою бувальщиною, нашою мовою, збирають народнѣй пѣсни по всѣхъ земляхъ Руси-України поляки: Чарноцкій и Залескій, Руцины-Українцѣ: Бодянскій, Срезневскій, Максимовичъ, Зубрицкій, Шашкевичъ, Вагилевичъ, Головацкій — и много, много другихъ.

Одзыавась сей новий часъ и въ нашої письменности, вправдѣ менше ще у насъ, въ Галичинѣ, за то болѣше на сусѣднїй Українѣ. Письменнѣсть ся звертась що разъто близше до народа, не лишь для того, що писателѣ наші починають писати гарно, чистою мовою свого народа, але ще болѣше для того, що писателѣ сї въ своихъ творахъ мають вѣроно, правдивими а сердечными словами горку долю того народа.

Живъ тогдѣ на Українѣ, въ своїмъ хуторѣ (фольварку) Основѣ коло Харкова загально звѣстный, горячо полюбившій Україну и не менше любленый нею Грицко Квѣтка, прозвавшій себе ѿдь свого хутора Основяненкомъ, чоловѣкъ, котрою сучасній назвали: першимъ на роднѣмъ писателемъ України. Повѣсти Квѣтка Основяненка, его Маруся, Сердешна Оксана, Перекопитополе — всѣмъ намъ добре звѣстні; звѣстна певно и ся его сердечна, щира любовь, зъ якою Квѣтка у всѣхъ своихъ творахъ єдносить ся до простого народа. Квѣтка належить такожъ до тыхъ писателѣвъ, котрій, якъ познѣйше нашъ Марко Вовчокъ и дялкій россійскій писателѣ, письмами своими приспѣшили знесеню крѣпацкимъ неволѣ (панцинні) въ Россії (въ 12 лѣтъ по знесеню панцинні у насъ).

Живъ тогдѣ ще на Українѣ (у тѣмъ самомъ мѣстѣ Харкова) другій українскій писатель Гулакъ-Артемовскій, що то въ доброй байцѣ: „Панъ та собака“, въ котрой собака пѣякъ не въ силѣ додогити своему примховатому панови, показавъ рѣзко, але правдиво тогдашнє неволене народа самовѣльными панами. У Гулака проживавъ позмершій недавно славный историкъ Руси-України, тогдѣ молодый Никола Костомаровъ, и крѣмъ того жили и писали тогдѣ ще на Українѣ: Корсунь, браты Писаревскій, Гребенка, Метлинскій-Могила, приятель Шевченка Кухаренко, и много іншихъ, молодшихъ и старшихъ.

А не треба забувати, що саме-жъ тогдѣ зачинавъ вже писати и нашъ крѣпакъ-поетъ Тарасть Шевченко; що въ пять лѣтъ по першомъ виступленю у насъ Маркіана Шашкевича, а въ трироки по виступленю Шашкевичемъ „Русалки Днѣстровсьон“, передъ 44 роками, появивсь на свѣтѣ першій збрончикъ вѣршовъ Шевченка, его першій „Кобзарь“.

Були тогдѣ и у насъ въ Галичинѣ, передъ виступленемъ Маркіана Шашкевича, дялкій учений люде, були добрій рускій патріоты. Крилошанинъ Іванъ Могильницкій пораєсь коло народніхъ школъ и пише ученну розправу о рускѣмъ языцѣ; іншій крилошанинъ — Гарасевичъ пише дещо о дав-

Original from

ній долі рускої церкви; Зубрицький пише розпрау о львівському Ставронигійському братстві при „волоській“ церкві. Молодшій єдіність Іосиф Левицький пише по німецькі граматику руского язика і перекладає деякі вірші з німецького на книжний, церковно-руський язик. Якъ бачимо, все таки робилось дещо; але всѣ отсї заходы и роботы були занадто розбрани, єдособнені, безъ порозуміння, безъ звязи, безъ спольнихъ ясныхъ проводнихъ думокъ, безъ ясної свідомої програми.

Словянський ученій разъ вразъ порозумівались зъ собою, добре знали, що треба робити и що вже зроблене, пильно училися один єдіність іншихъ, добре знали чого хотять и куда йдуть. А наші українські писателі заступали були ще на кобъканайціть лѣтъ передъ виступленемъ Маркіяна Шашкевича для лекціони спольнио и працѣ часопись „Українській Вѣстник.“

Але у насть, въ Галичинѣ, нѣчого такого не було; наші люди більше чули, що часъ не стонть, що треба щось робити, але не вміли анѣ порозумітись, анѣ лучитись до спольної працї, анѣ єднайти якісь ясні, спольні цѣлі для своєї роботи. Они дбали о народній школі, закладали павѣт обібче товариство для просвіщування народа, для видачання поучаючихъ книжокъ для народа (вже передъ 70-ма роками!), але щожъ: отсї ихъ товариство мабуть таки мертві на свѣтѣ родилося, нѣчого о нѣмъ, о єго дѣяльності не чути. Наші галицькі писателі пробують писати для руского народа, а замѣсьце добре виучитись живої бесѣди того на рода, мучать свои голови надъ якоюсь „ученою“, книжною бесѣдою, котрої нѣхто не розумѣє, ну, и читати не хоче, хиба щобъ смѣялись. Въ рускихъ консерваторіяхъ, въ рускихъ семинаріяхъ, на проповѣдницяхъ въ рускихъ церквяхъ, въ товариствахъ всѣхъ проєвченійшихъ рускихъ людей, въ родинахъ рускихъ духовныхъ — панують чужій язикъ: польський, нѣмецький, латинський, а євр., рускій, уважається хлонськимъ, поганымъ, простымъ, такимъ, що нимъ хиба зъ простымъ пародомъ ялось говорити; а писати такимъ язикомъ нашій ученій и неучений по просту ветидалась.

І не було тоді у насть чоловѣка, котрый бы умѣвъ бувъ визволитись изъ тихъ хибнихъ, фальшивихъ думокъ, котрый бы умѣвъ бувъ і самъ ступити і іншихъ повесті на правдину, добру, розумну дорѣгу. Не було чоловѣка, котрый бы умѣвъ бувъ зобрести і получить до спольної працї ширшій кружокъ людей, умѣвъ переконати ихъ, порозумітись зъ ними, загрѣти ихъ до роботи, і показати: що і де други вже зробили, остеречи передъ хибами, підтримати сумніваючихъ ся. Не було чоловѣка, котрый бы свою живою дѣяльностю показавъ другимъ, якъ і що робити, поклавъ живу програму для будущихъ поколінь.

А такого чоловѣка було що разъ то більше треба: гомонъ словянського життя, писменній працѣ Чеховъ, Поляковъ, Русиновъ-Українцевъ накликували щоразъ постійніше до роботи. „Судило дамъ ся послѣдними бути“, жалувавесь по-тому самъ Шашкевичъ; „лучалось неразъ въ словенськихъ и чужеземъческихъ часописяхъ зъ жалькомъ читати, що — мовлявъ той — тяженько хропнемъ“, писавъ молодшій товарищъ Шашкевича.

Русини дрѣмали, а тымчасомъ польській ворохобники-революціонери забирали намъ нашу молодіжь, забирали намъ єї до своїхъ змовъ та спісівъ задля єдбудовування старої Польщі, та ще й посмѣхались при тоймъ зъ перозумінійнихъ попівськихъ синівъ, „Галилейчиковъ“(*), і зачинали передуму-

вати надъ добровольнимъ знесенемъ іншины, щобъ въ той спосібъ позыскати нашъ народъ для своєї, польської справи. Не досить на тоймъ; саме въ пору виступлення Шашкевича пробувавъ рускій священикъ Іосифъ Лозинський, въ порозумінію зъ Поляками ввести латинську азбуку до нашого письменства.

Такъ було тоді. Єдіність до нынѣ богато змѣнилось, змѣнилось — слава Богу — на лѣпше. Досить згадати отсї перемѣну, досить згадати, що велику частину заслуги около сей перемѣни на лѣпше належить призначати Шашкевичу, єго дѣяльності, а щобъ оцінити, чимъ бувъ, чимъ є для нась Шашкевич.

B. Коцковскій.

(Дальше буде)

Нові матеріали до історії унії.

Передъ кобъкома дніми була історія унії рускої церкви въ львівському соїмъ предметомъ яркої дебати. Въ цѣлому нашому краю не було певно рускої інтелигентної родини, котрої бы сей предметъ живо не заинтересувавъ, тымъ більше, що під часъ свята Рождества Христового при дружинихъ єдвидинахъ всіду запевно говорено горячо *de politice*. Перша бесѣда первого станиславівського владики звернула увагу загалу на історію унії, тому мбетимо спрощане про нові матеріали до неї въ окремої статті.

Матеріали тій выдає кіївська „Коммісія для разбора дрѣвихъ актовъ“ въ „Архивѣ юго-западної Россії“. Видавництво архива почалось 25 лѣтъ тому назадъ. За для превеликого числа актівъ і зъ іншихъ причинъ подѣлила комісія будучу роботу на кобъка частей. Въ першій часті „Архива“ помѣщаються „Акти о церковно-релігійнихъ єдносинахъ въ юго-западній Русі“ (1322—1648), котрыхъ томъ IV. вийшовъ тамтого року.

Выданія кіївської комісії єднають ся тымъ, що на вступі поданий коментар, котримъ освічується сырій матеріаль актівъ.

Въ такихъ немовъ бы передмовахъ до поодинокихъ томівъ „Архива“ були помѣщенії пезмѣро важній історичній студії, і. пр. Антоновича — про послѣдній часы козачини на правобѣр'ї береївъ Дніпра, про гайдамактво, про шляхту околичну, „про єдносини православної церкви, про мѣста и про селянъ; Иваницева — про давній сельській общини въ юго-западній Россії; Терновскаго — о підчиненю Кіївської митрополії московському патріарху и др.

Передне слово до актівъ, про котрій хочемо говорити, зладивъ і. Орестъ Левицький. Зъ самої рѣчи выплинуло, що авторъ займається головно двома предметами: унію и соціальністю на Русі. Въ одному і другому пытанію доходить авторъ до незвичайно цѣкавихъ результатівъ. На підставѣ видобутыхъ на свѣтѣ дненія актівъ доконуємося, що ті причини приняття унії, які доси звичайно наводились зъ догматичною певностею, були або другорядні або нѣякі.

Унію уважаю доси дѣломъ польского правительства, актомъ політичного насильства, котримъ польські власти и ихъ органи старати си дорогою релігійного сполучення затерти робжницю мѣжъ народами руско-українскимъ и польскимъ, и тымъ чиномъ скрѣпiti польське панованie. Безпекенно, що інгеренція польского правительства въ спрят-

гorkї нарѣканія и негбдне, наємшливе обходжене зъ ними, „ruskimi Galicjczykami“ польськихъ товаришівъ оружія, а оповѣданія сихъ рускихъ „постанцівъ“ дуже причинились до отворення очей многимъ прихильникамъ Поляковъ мѣжъ Русинами, мѣжъ тими й самому Н. Устіяновичу... Що до тихъ наємшховъ Поляковъ надъ рускими Галиччиками пригадуємо дотичне мѣсце зъ „Sala, Gesch. d. poln. Anfstandes 1846“, стор. 98: Hatten die polnischen Demokraten der ruthenischen Nation geschmeichelt, und ihren Verein (ок. 1836) etwa als „Vergesellschaftung des polnischen und des ruthenischen Volkes“ benannt, vielleicht wäre dieser Anstoss ohne weitere Folgen geblieben. Allein eine solche Concession erschien den Vereinsgewalten als eine unerhörte Annassung. Вѣчно та сама історія! приходить ся сказати. А кобъ вже разбъ заплатили за се Поляки — кровю...

Original from
UNIVERSITY OF ILLINOIS AT
URBANA-CHAMPAIGN

уїні грала тутъ не малу ролю, однакъ она сама по собѣ
мало ще розъяснило ту важну подѣю въ нашомъ историчномъ
житио.

До самои берестейской унії не було систематичного переслѣдования православія. Доконаємъ ся того, ки-нувши окомъ на односини власти до рускои церкви.

Коли Романовичъ вымерли, зачинаувъ надъ Червоною Русею мазовецкій князь Болеславъ Тройденовичъ. Онъ ставъ вводити латинску вѣру: однакъ швидко за тиі свои змаганїя наложивъ головою. Посля него сполучивъ польскій король Казимиръ Червону Русу зъ Польщею. Онъ ставивъ на Руси величавы костелы, повертавъ навѣтъ православій церкви въ костелы, однакъ латинска пропаганда мѣжъ Русинами була безъ результатовъ. Католицка церковь розширилася вправдѣ на Руси и росло число католиківъ, однакъ не бѣдъ того, щобъ Русини приймали латинску вѣру, а радише за для того, що въ краю поселялось дуже богато чужинцівъ.

Далеко бóльше небезпеченство грозило православію єдь Людвіка Угорського. Пóдставою его политики була тýсна дружба зъ римскимъ престоломъ. Въ Угорщинѣ сполучивъ вълєе число православныхъ Славянъ зъ католицкою церквою. Червону Русь передавъ бýнъ въ администрацію своюмъ своякови, Силезскому князеви Владиславови Опольському, змýченому Пястови. Той вїбѣвъ Францисканоў на Русь и здвигнувъ латинське архієпископство въ Галичи и три епископства: въ Холмѣ, Перемышли и Володимирѣ волиньскому (послдне лишь номинально, бо Володимирѣ належавъ тодѣ до Любарта Гедиминовича, князя православной вѣры.) Онт выгнавъ всѣхъ православныхъ владыкъ зъ Червоной Руси. Русини тысячами приймали католицтво. Однакъ зъ смертю Людвіка Угорского все змýнилось. Литовцѣ заняли назадъ Червону Русь. Русини навернулись назадъ до православія. Латинськимъ епископамъ одоброно назадъ добра, которыми ихъ бувъ надѣливъ Володиславъ. Католицке духовенство разбрізилось; мѣжъ духовными латинського обряду нашлисѧ наївѣ такї, що пристали на православіе.

За Володислава Ягайло принятое богою рускои шляхты католицтво. На соймѣ въ Городѣ 1413 р. перенесено права польской шляхты на Русь. Постановлено давати высшій уряды только такимъ, що не дбкають ся послушенства римскому престолови. За Ягайла стапула церкви католицка въ Червоной Руси на силынѣ засновѣ. Онь ставивъ католицкї церкви и раздававъ землѣ родимымъ Полякамъ. Однакъ Ягайло не бувъ фанатикомъ, що болѣше: хоць его крестили два разы, умеръ онъ таки поганиномъ въ серцѣ. Въ прочимъ вилыпъ окружаючихъ его людей ограничивається лише на Червону Русь, бо Русь Литовску держаѧ. Витовтъ въ крѣпкихъ рукахъ. Той князь намагавъ зъ цѣлою енергією засновати Литовско-руске королѣство и одѣллити Русь одѣ Польщѣ. Одѣлльностъ религійна була якъ разъ на руку его политичнѣмъ змаганямъ. Зъ другої стороны стараєсь бити звободити литовску Русь зъ поль вилыпу московскаго митрополита и одновлюе 1415 р. Кіевску митрополію.

За Ягайла допомагала православію ще й висока політика. Чеський гуситизмъ будивъ симпатію мжже православнимъ пдданими Ягайла, котому Гуситы предкладали ческу корону. Ягайлъ бдмовивъ, пддлягаючи впливови Збигнєва Олеєніцкого. Однакъ Витовтъ виславъ до Чехії 5000 людей пдль проводомъ свого братанича Жигмонта Корбыута. Цесарь нймецкїй Жигмонтъ мусевъ старатись о розбрваннѣ дружби православныхъ зъ Гуситами, и приїхавши на зїздъ монарховъ въ Луцку заявивъ прилюдно, що православна вѣра не уступає въ святощії своїхъ догматовъ римско-католицкїй и що православні бдрожняють ся Ѳдь католиковъ только бородами и жїнками священниковъ.

За наследника Ягайлового, Володислава Варнешычика, не было изъ найменшого слѣду натиску римской церкви на восточную. Тодѣ разгрававъ ся першій актъ церковной уини на флорентийскому соборѣ. Выгнаный изъ Москвы митрополитъ Изидоръ голосивъ уину изъ литовской Руси, однакъ она не приимались. Онъ мусыѣвъ выѣхати до Риму. Пбося Изидора бувъ Григорій 30 лѣтъ митрополитомъ и при нѣмъ ледво могло католицтво пїдвинигнутись въ южной Руси, котрою управлявъ Свидригайлъ, ревній защитникъ православія. За митрополитъ Григоріемъ слѣдувањъ Михаилъ (1474—1477) Симеонъ (1477—1482) и Иона Глезна (1482—1490). Звѣстно, что двохъ послѣдніхъ уважано уніятами, неменше и ихъ на-

слѣдниковъ, св. Макарія и митрополити Йосифа Солтана, ко-
того Москвичи называли прямо латинникомъ. Впрочемъ не
робивъ великий князь Казимиръ Ягайлончикъ пѣѧю ржин-
скѣ въ греческой вѣрѣ, чи она признавала унію чи иѣ.
За его сына Александра була греческа вѣра такъ само свободна.

За обоих Жигмонтовъ були всѣ вѣроисповѣданія без-
зглядно рѣбноправны. Особенno за Жигмента Августа не
може бути бесѣды о католицкѣмъ написку, такъ якъ като-
лизмъ бувъ тодѣ въ Польщѣ въ найбольшомъ упадку.
Жигмонтъ Августъ лише чудомъ не одѣграў ролѣ Генри-
ха VIII. зъ тыхъ самыхъ що англійскій король мотивовъ. Но-
вый король Генрикъ Анжуйскій заприисягъ свободу правъ
всѣхъ вѣроисповѣданій. По его втечи скрѣшили наивысшій до-
стойники Рѣчиposполитой приисяго постановлене въ имени
своѣмъ и своихъ потомкѡвъ — берегти на вѣчній часы сво-
боду мысли и религійного переконанія. Стѣфанъ Баторій,
протестантъ, принявший католицтво, заприисягъ при вступленіи
на престолъ той самый законъ. Въ р. 1589 вступае на
престолъ Жигмонтъ Ваза, котрого имя сполучене зъ прини-
тіемъ берестейской унії.

(Дальше буде)

Ka.

ДРОБНИЙ ВѢСТИ ЗЪ ЛИТЕРАТУРЫ И НАУКИ.

Ювілей 300-літнім річниці основання львівського Ставро-
пігійського братства обхолила та славна наша інституція
д. 1 (13) січня біжучого року. Жаль, що обхόдь той маєвъ
більше домашній, мѣщевый, а не загальноземляной хара-
ктеръ. Найважливішими ювілейними торжествами буде при-
готування стараніемъ Внов. сеніора тої інституції, проф.
Шараневича, вистава давніхъ памятокъ и екарбовъ Ставро-
пігійськихъ, о котрой въ своїмъ часѣ не занедбаємо чита-
телямъ „Зоръ“ складну подати вѣстъ. Другою важною па-
мяткою того ювілея буде видане давніхъ грамотъ и акт-
овъ дотыкаючихъ нашою інституції и дуже важныхъ для
нашої історії. Видавництво те обйме колька томовъ, зъ
котрихъ першій въ короткому уже часѣ на свѣтъ появить-
ся. Можна надѣяти ся, що підъ редакцією такихъ компе-
тентнихъ мужжъ, якъ проф. Шараневича и п. Скобельского
видавництво те буде мати велику наукову стойність и по-
знакомити широкій ученый свѣтъ зъ минувшиною славного-
львівського Ставро-пігійського братства. Додамо ще, що львів-
ської газети рускій повітали ювілей Ставро-пігії одновѣдними
статтями, а „Слово“ и „Новий Проломъ“ „ужасненія“ вѣршами.

сталими, а "Слово" и "Новий Пролом" "учасниками" ворваний.
Одъ п. Ор. Левицкого з Кієва одержали ми листъ, въ-
которѣмъ той Бион. ученый застерѣгается противъ замѣщенія
его имени въ проспектѣ "Зорѣ" мѣжъ лицами, обѣцавшими
дописувати до нашей газеты и просить наше знатіе его имѧ
изъ нашихъ оголошень, разъ для того, що би не давъ при-
речена дописувати до "Зорѣ", а по друге для того, що яко-
остаючій въ урядовой службѣ, навѣть права не має давати
такого приречена.

Змѣсть „Альманаха жѣночаго“, выдаваного товариствомъ русскихъ женщинъ въ Станиславовѣ поль редакцію панѣ Наталии зъ Озаркевичътъ Кобриньской, запоѣдае съ доволѣ цѣкаво. Кромѣ праць беллетристическихъ и одитчійтъ о справѣ жѣночай самой редакторки будуть въ нѣмъ помѣщены прозови и поэтическіи творы пань: Олени Пчѣлки, Лесѣ Українки, Ольги Левицкой, Михалины Рошкевичъ, Юліи Шпайдеръ, Климентій Поповичъ, Олесѣ Бажаньской и др. Звертаемо увагу нашего жѣноцтва на те выдаваніцтво и выскажуемо шире бажане, щобъ оно стало ся гдѣднѣмъ выразомъ того просвѣтнаго руху, якій бѣль колькохъ лѣть почавъ проявляти ся середъ нашего жѣноцтва. Дуже щасливою-вважаємо гадку Вп. панѣ редакторки, помѣстити въ „Альманаху“ звѣстки про всѣхъ русскихъ женщинъ, котрѣ въ нашихъ часахъ такъ чи инакше выступали на публичну арену, будьто въ литературѣ, будь въ штице, промыслѣчи въ жити громадскому. Только по зборанию такого матеріалу могли бѣ мы познати, чимъ доси були у насъ женщины-Русинки помимо дуже ще молоденъкої стадіи розвою, на якѣй они доси стоять. Замѣчаємо такоже, що дальший матеріалъ до „Альманаха“ можна ще надсылати на руки панѣ Кобриньской въ Болеховѣ.

„Руско українська бібліотека“ Олесницького, котра такъ швидко здобула собъ загальну симпатію читаючои публики,

ропочала новыи роць свого истинована книжкою 13, въ котрой мѣстить ся удачна одноактова комедійка Гр. Григорівича „Лихій день“, основана на тлѣ сучасныхъ выборчихъ агитаций. Въ дальшихъ томикахъ того выдавництва появить ся мѣжъ иными многоцѣнна и обширина новѣсть и. Нечуя-Левицкого „Старосвѣтскій батюшки й матушки“, котра черезъ два роки въ частковомъ великорускому пере кладѣ печаталася въ „Кіевской Старинѣ“. Повѣсть та въ „Р.-Укр. Библ.“ обойме около 10 нумеровъ въ двухъ томахъ. Кромѣ того и кромѣ творбъ деякіхъ сучасныхъ писателей и. Олесницкій приготовове до друку въ свой бібліотекѣ зборній выданія деякіхъ давнійшихъ українскихъ писателей, якъ М. Олельковича, Вас. Кулика, Коховскаго и др. Бібліотеку Олесницкого щиро поручаемо всѣмъ любителямъ нашої литературы.

П. Осипъ Левицкій, авторъ деякіхъ гарніхъ поезій, гумористичної поемы „Uciekiniery“ и талановитый переводчик многихъ штуць для руского театру, написавъ на привтане еи. Пелеш въ Станиславовѣ гарній стихъ, напечатаній въ „Дѣлѣ.“ Щиро бажаємо, щобъ и. Левицкій, разъ узвавши до рукъ здавна покинене перо, не випускавъ его, а принявъсѧ хочъ бы за вѣкійнече тыхъ перекладовъ эзъ ім'мечкихъ класиційнихъ поетовъ, котрій у него позначинай. Добре владаючи рускою мовою и гарнімъ, звонкимъ стихомъ, онъ бувъ бы до такої роботы великою способнію и заслуживъ бы собѣ въ нашої літературѣ на добру память.

П. Володимириль Маслякъ, довголѣтний спбровѣтникъ „Зорѣ“ приготовове до друку и выдасть небавомъ зборній выданіе своихъ творбъ поетичніхъ, котрій появлялися ся въ нашої часописі, въ „Дѣлѣ“, або доси ще не були друкованій. Першій томикъ поезій и. Масляка, въ об'ємѣ 10—12 аркушівъ, коштує въ дорозѣ предплати 1 зл.

„Дѣло“ въ чч. 138, 139 и 140 въ року 1885 напечатало въ фелетонѣ и. т. „Пок. Митр. Спиридонъ Литвиновичъ о ролі руско-народного языка въ церкви и школѣ“ дословный перекладъ дуже важной и эзъ талантомъ написаною куренды того владыки зъ р. 1858, въ котрой онъ рѣшучо выступає противъ „объявившаго ся въ остатніхъ лѣтахъ стремленія — ввести въ руску литературу ідіомъ народови мало зрозумѣлый“. „Лежить се — замѣчає познайший митрополитъ — въ самой задачії церкви и школы и въ интересѣ розвою руского языка, прибрати тому-же языкови якъ найширше и безусловно значене зъ залишенемъ всякихъ непотрѣбныхъ експериментовъ, котрій бы цѣлу справу лишь путали“. Кождый историкъ рускої литературы, а особливо мрачної добы еи 1851—1860 мусить бути вдячнымъ ред. „Дѣла“ за опубликоване того важного документу, котрый однакожъ, жаль сказать, маєть ма-буть дуже мале значене практичесне. Експерименты, на котрой натякає Литвиновичъ, не толькоже не устали після его куренды, але довгій часъ ще зміцнювались, и до нынѣ ще не скончили своеї сумної ролі въ нашомъ краю. Що вирочъмъ не толькоже церковній нашій достойники противъ нихъ выступали, але и правительство зъ нетайнимъ підозрѣніемъ за ними слѣдило, на се маємо цѣкавий доказъ въ розпорядженію директора поліції львівскої, познайшого сеніора института Станіоніїтскаго, въ той-же языкової сиравѣ зъ д. 28 мая 1857 р. Ось дословный текстъ того цѣкавого розпорядженія.

Von der kais. königl. Polizei-Direction der k. Hauptstadt Lemberg. N. 590. A. V.

An den k. k. Herrn Polizei - Directions Concepts - Adjuncten Johann Baczyński.

„Der Domherr Nicetas Iżak wird mit Ende dieses Monats der Durchsicht der ruthenischen Druckschriften enthoben, und ich finde die weitere Besorgung dieses Geschäftes Ihnen anzutrauen und Sie aufzufordern — die genaue Handhabung des Pressgesetzes — der Einhaltung der ertheilten Concessionen und die auftauchenden Tendenzen, der Verschmelzung des literarischen Lebens der österreichischen Ruthen mit jenen Russlands durch Anschluss ihrer literarischen Bestrebungen in sprachlicher Hinsicht an jene des russischen Staates — streng zu überwachen, und jeden Ausschritt — in welcher immer Beziehung — mittelst einer sinn- und wortgetreuen Ubersetzung der betreffenden Stelle — sogleich zur Kenntniss des Amtes zu bringen.

Lemberg am 28 Mai 1857.

Chomiński.

Документъ сей не знає якимъ способомъ найшовъ ся мѣжъ наперами пок. И. Устіяновича, одступлеными памъ его съномъ, п. Корниломъ Устіяновичемъ. Що розпоряджено п. Хоминського не пльо зъ его особистого стремленія (покойникъ бувъ именно прихильникомъ об'єдинительной теорії), се рѣчь певна; значить ся, мусѣло бути написане за волею вищихъ властей, котрій тодѣ вже бачили небезпечну дорогу, на яку мусить звести Русиновѣ об'єдиняюча проповѣдь политичніхъ фантастовъ въ родѣ Погодина и Зубрицкого.

Антоній Шпрінгеръ, авторъ „Історії Австрії въ найновішихъ часахъ“ и многихъ іншихъ цѣнныхъ праць історичніхъ, выдавъ минувшого року въ Ліпску важну особливо для Галичини книгу „Protokolle des Verfassungs-Ausschusses im oesterreichischen Reichsrathе 1848—1849“ понедреженій обширнымъ вступомъ самого вченого выдавця и осмотреній змѣстомъ нарадъ видѣлу и коротенькимъ регістромъ предметовъ. Цѣкавою-жъ для насъ есть ся книжка головно задля того, що заразъ на трехъ першихъ засѣданіяхъ того конституційного видѣлу, котрого членами мѣжъ іншихъ були еп. Йхимовичъ, Земляковский и Смолька, завелася була цѣкава дебата надъ подѣломъ Галичини, при котрой замѣтнѣ зъ робжихъ зглідь бесѣди выголосили Йхимовичъ и Ригеръ въ оборонѣ Русиновъ. Мы подамо небавомъ въ „Зорѣ“ докладне справоудане о той памятній дебатѣ, при чомъ выпечатамо такожъ въ дословніомъ перекладѣ обѣ згаданій бесѣди. Важнѣсть нарадъ и ухвалъ видѣлу конституційного въ р. 1848-49 характеризує самъ и. Шпрінгеръ дуже гарно отсими словами: „Нѣколи ще воля народа въ Австрії не висказалася такъ ясно и широко, якъ въ конституційніомъ видѣлу рады державної. На погляди, бажання и интересы робжихъ провинцій и народностей звернено ту пильну увагу.... Всякому притискови національныхъ меншостей и дробныхъ провинцій покладено ту тверду запору. Боротьба двохъ великихъ партій, федералистовъ и централістовъ, зостала та покійчена примиренемъ“.

„Przegląd sprawczny, pismo naukowe i literackie“, підъ такимъ написомъ зачавъ у Львовѣ выходити невеличкій мѣсячникъ. Буде онъ, о сколько можна судити зъ першого нумеру, заступнти въ наукѣ напрямъ позитивній, а въ політицѣ (стати п. Єжа о Мадярахъ и Хорватахъ) напрямъ федеральній и прихильній до автономії дробныхъ народностей. Въ першомъ нумерѣ кромѣ того стрѣчаємо початокъ праць и. Б. Лимановскаго „Польща въ часѣ великого революції французкої“, дальше гарну статейку датекого писателя Юрія Брандеса „Типы женищинъ ін'мецкихъ“, основну и на многихъ статистичніхъ даныхъ оперту розійтку про „Конкуренцію американську“, статейку Б. В. „Причинокъ до висясненія наслѣдківъ притиску переконань релігійнихъ“, въ котрой авторъ смѣло вилює думку, до котрої Поляки въ однішеннію до Русиновъ нѣколи якосъ не можуть привыкнути, хочъ самі для себе євъ віновні призываютъ, що „затиране одрубності релігійної потяга за собою грізній и глубокій наслѣдки для народної самостойности, збільшуочи робничасно перескоды до его розвою, а зменшуочи силы до ихъ побореня“. Маже третину першого томика занимають „Справоуданія литературніе“ зъ іноскіхъ, французкихъ, ін'мецкихъ и російскіхъ дѣль науковихъ, і хроника бѣжучихъ справъ краєвихъ и заграницьніхъ. Стоило бъ и нашої публіци звернути увагу на той мѣсячникъ, котрій въ проспектѣ своїмъ заповѣгъ обговорюване такожъ нашихъ справъ народничихъ и літературніхъ, а котрій, якъ сего можна надѣятисѧ зъ першого нумеру, обговорювати ихъ буде зъ повною симпатією для цѣлковитої самостойности нашого народа и его розвою.

Галицій Видѣль краевий выдавъ своимъ накладомъ и продає по дешевії цѣль (1 зл. 70 кр.) дуже цѣкаву и пожижочну працю Владислава гр. Козбродецкого и. т. „Repertorjum czynności galicyjskiego sejmu krajowego od roku 1861 po rok 1883“. „По двайцяти двохъ лѣтахъ житя конституційного а дев'ятнадцятії сесійъ соймовихъ — говорить авторъ въ передмовѣ до той книжки — нагромадилось звышъ 40 томовъ справоуданія стенографічніхъ и алегатовъ, середъ котрьхъ не легко и не скоро можна докладно зъоріентувати ся. Надто ще въ справоуданіяхъ Видѣлу краевого, що року предкладанихъ соймови, находить ся перазъ дуже важній документы або акты, чи то історичній, чи стати-

стичий, чи правий, односячий ся до справъ трактованихъ въ соймѣ⁵. Книжкою своею хотѣвъ авторъ „практично о кѣлько можна лѣтъ трудностимъ запобѣти и пошукуванія улекшити. Въ той цѣли старавъ ся перебѣгъ кождои справы загальнѣйшаго значенія бѣхъ хвилѣ си появленія въ соймѣ представити по лѣтамъ, назначаочи рѣвночно си розбѣї, черезъ якъ переходила чи то въ соймѣ чи въ выѣздѣ краевомъ ажъ до остаточного еи полагодженія або до того послѣднѣго стадіонъ, до якого дойшла по 1883 року⁶. Звертаючи увагу всѣхъ людей, интересуючихъ ся житѣмъ публичнимъ у насъ, на ю книжку, мы неразъ ще повернемо до нагромадженихъ бѣхъ ії скажовокъ.

Нѣмецкий ученикъ, дръ Флігіеръ, колишній учитель гимназіальний въ Чернівцяхъ, приятель Славянъ и Русиновъ и авторъ многихъ цѣнныхъ розпрапъ про славянську старовину (що називемо тутъ только три его працѣ про Болгарію, печатаній въ вѣденськихъ „Mitteilungen der ethnographischen Gesellschaft“, а именно „Ethnographische Entdeckungen im Rhodope-Gebirge“ 1879, „Neue ethnographische Entdeckungen auf der Balkan-halbinsel“ и „Die Psyche des thrakischen Volkes“, обѣ 1880) написавъ и видавъ въ послѣдніхъ нрахъ липскаго „Magasin für die Litteratur des In und Auslandes“ статію про нѣмійшу литературу Русиновъ.

Знаменитый историкъ нѣмецкий Леопольдъ Ранкъ обходивъ въ трудину міни. року 90-ту роцюнію своихъ уродинъ, которая стала ся однімъ зъ найкрасившихъ національнихъ торжествъ въ Нѣмеччинѣ. Не могимъ ученымъ судило ся дожити такихъ лѣтъ, але ще менше людей могло въ такомъ вѣцѣ по величати ся такою молодечою силою и срѣжкостю духа, якъ несторъ нѣмецкихъ историковъ Ранкѣ. Звиши 60 лѣтъ трудить ся бѣзъ іевтомимо на поляхъ исторії; около пойвъ сотиѣ оригиналъвъ праць, кожда майдже въ бѣльше якъ однотомъ, и цѣла велика генерація ученыхъ историковъ, его учениковъ, которыхъ бѣзъ виронадити на новій дорозі историчніхъ роботы, навчивъ нови методы критичнои, — отсе плоды его праць, величній и бѣльскучній плоды, якихъ не могимъ людямъ судилось дожити ся! Найважнѣйшиими зъ его творобъ суть: Исторія Нѣмеччини въ часѣ реформаціи, Исторія Франціи въ XVI и XVII вѣцѣ, Исторія Англіи въ той же часѣ, Исторія папъ, и кѣлько праць освѣчуючихъ початкову исторію Пруссії. Маючи вже 85 лѣтъ, принялъ ся бѣзъ нову, колосальну роботу, которая одна могла бы занять цѣле жите: почавъ писати обширну всесвѣтну исторію, въ корѣ хотѣвъ зложити весь скарбъ свого историчнаго знанія, свого досвѣду и свои вмѣлости — характеризувати людей и часы, зъ бѣрванихъ историчныхъ фактобъ дозумѣвати ся характеробъ и интересобъ дѣйствуючихъ особъ. Працы та доси величніми іроками поступають напередъ; въ шести першіхъ томахъ авторъ довѣвъ свое оповѣданіе до часобъ салійскихъ цѣсарбъ въ Нѣмеччинѣ включно. Мы Славяне зъ подакою згадуемо имя Ранкого не только для того, що зъ його школы вышли многи й славянській историки-учителій (мѣжъ іншими й львівскій проф.). Лиске есть ученикъ проф. Вайца, однаго зъ найвиднѣйшихъ представникій школы Ранкого въ Нѣмеччинѣ), але й для того, що своюю Исторією Сербіи, написаною зъ теплою симпатією для югославянського слѣта, звернувъ бѣзъ ще въ 30-тихъ рокахъ живѣйшу увагу Европы на Сербівъ, що тодѣ зъ тяжкимъ трудомъ выборювали собѣ свою народну и политичну самостійність.

Симпатичне видавництво музикальне, котре въ минувшомъ роцѣ розпочала наша молодежь при головній помочи п. Ост. Нижанковскаго, выпустило доси въ сѣйтъ три выпускы въ гарніхъ литографіяхъ. Выпускъ першій мѣстити „Гуляли“, квартетъ мужескій п. Нижанковскаго, про который за похвалюю бѣзовавъ ся знаменитый українскій композиторъ М. Лисенко; выпускъ другій мѣстити дуже гарну и улюблену композицію п. Вахнянина „Наша житѣ“ до слоб. И. Гушалевича; цѣна кождого выпуска 20 кр. Третій выпускъ мѣстити „Молитву“ Лисенка, гимнъ на голосы жіночнѣ зъ акомпаніа-ментомъ фортепіану; гимнъ той першій разъ бѣдований бувъ въ Тернополі на вечерку, устроеномъ під часъ вандробки акад. молодежи въ память И. Костомарова, и вызвавъ загальнє одушевлене. Надѣялись треба, що въ виданію львівской молодежі той гимнъ, якъ и другій въ іїмъ замѣщений композиції швидко и широко розбѣгнуться по нашому краю, а особливо найдуть доступъ до нашихъ читалень та хоробъ селянськихъ и мѣщанськихъ и причинятъ ся знаменито до

будженія руского духа та горячои любови до той Руси-України, цѣлої, великої и перездѣльної помимо всякихъ кордонівъ. Якъ зачуваємо, въ однотѣ зъ найближніхъ видавництва має появити ся прекрасна композиція п. Нѣцінського „Ой закуvala ta сива зазула“, котра на торбичнѣйшо вечерку въ память Шевченка бѣсована хоромъ львівской „Лютнѣ“ неописанымъ чаромъ обняла серця всѣхъ слухачьтъ и въ композиторѣ бѣхъ разу дала познати памъ великого майстра тонівъ. Щиро бажаємо якъ пайкрасивошъ усвѣха молодому видавництву, котре при серіозній працѣ и щирої любові до свого рѣдного може и повинно въ нашій музикальній продукції зазначити поворотъ бѣхъ дотеперѣшнього сентиментального шаблону до здорового, широ-народного реализму.

Das Echo vom Prut Quadrille für Pianoforte componirt und S-r Wohlgeboren Herrn Const. Ritter von Buchenthal achtungsvoll gewidmet von Isidor Worobkiewicz, Czernowitz, bei H. Pardini und R. Schally. Отсе титулъ найновійшої музикальної композиції многозаслуженого въ нашій літературѣ и на музикальномъ полѣ о. Изидора Воробкевича (Данила Млакі). Компоноване підтанечної музикѣ зъ народныхъ мелодій, се, можна сказати, популяризації тыхъ мелодій середъ інтеглігенції. Якъ добре надають ся наші мелодії народий до такого выкористання, се показує памъ цѣла громада польскихъ кампозиторобъ въ родѣ Липинського, Тимольского и др., котрій нині только зискали собѣ славу и популярностъ. Зъ нашихъ русихъ композиторобъ доси не бѣгато пискало ся на те поле; бѣльше популярностъ зискаль собѣ хиба только прекрасный кадриль зъ русихъ пѣсень, уложеній передчасно помершимъ талановитымъ композиторомъ Теофілемъ Кобриньскимъ. Чи кадриль о. Воробкевича має въ собѣ на только ядреності, на только виразного, народно-руского характеру, щобъ мѣгъ здобути собѣ широку симпатію и тревале становище середъ музикальної публики, сего осудити не можемо, але щиро сего бажаємо.

Перше число „ЗОРБ“ видаемо въ объемѣ $2\frac{1}{2}$ аркуша и розслаемо на показъ всѣмъ давнѣйшимъ Пренумерантамъ нашимъ. Хто бы зъ дотеперѣшніхъ ВІІ. Абонентовъ не хотѣвъ „ЗОРБ“ дальше предплачувати, зволить се число бѣдлати до Львова назадъ.

ВІІ. Предплатники „ЗОРБ“, котрій зложать пѣхорочну пренумерату до кінця сѣчня 1886 р., дѣстануть на жадає премію вартості 1 зр.

На премій призначеній слѣдуючій книжки:

— Народний оповѣданія Марка Вовчка 3 томы	1 зр.
— Захаръ Беркутъ, повѣсть Ив. Франка	1 зр.
— Каїдашева сѣм'я, повѣсть Нечуя	80 кр.
— Повѣсти Николая Устяновича	70 "
(на лучшому паперѣ 80 кр.)	

— Въ гостяхъ добре а дома лѣпше, оповѣданія Дрозда	50 "
— Соколики, комедія въ 4 актахъ Гр. Григоріевиця	40 "
— Оповѣданія Гоголя	35 "
— Марта Борецка, повѣсть исторична	32 "
— О выхованію, підручникъ для женщинъ	30 "
— Нечуя, Свѣтоглядъ українського народу	30 "
— Нечуя, Повѣсти и оповѣданія	30 "

На поштову пересылку выбраний премії треба долучити 15 кр.

Крѣмъ того можуть цѣлорочній Предплатники дѣстати образы представляючі Гуцулъ и Гуцулку на коняхъ, по зниженої цѣнѣ 80 кр. зъ пересылкою. Для прочихъ ВІІ. Предплатниковъ вносити цѣна тыхъ образівъ 1 зр. и 20 кр. за пересылку.

При той нагодѣ заявляемо, що премій висвѣляють ся лишь на виразне замовлене, бо Администрація не може знати, яку хто книжку радѣ бы мати и чи въ загалѣ хоче користати зъ оголошенихъ премій.

Администрація „ЗОРБ“.

Оповѣдає за редакцію: дръ Омелянъ Калитовскій.